

Hemliga tvångsmedel

– hanteringen i vissa avseenden

Rättslig vägledning 2022:25
Utvecklingscentrum
Augusti 2022

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (SIN)	5
1.2	Hemliga tvångsmedel som behandlas i denna promemoria	6
1.3	Beslut om hemliga tvångsmedel	6
1.3.1	Särskilt om tillträdestillstånd	8
1.3.2	Hemliga tvångsmedel mot personer under 15 år	9
1.3.3	Handläggningen i domstol	9
1.4	Interimistiska beslut av åklagaren	10
1.4.1	Innehållet i åklagarens beslut	11
1.4.2	Anmälan till tingsrätten	11
1.4.3	Rättens prövning	12
2	Vem får ta del av det material som framkommit vid det hemliga tvångsmedlet?	13
3	Överskottsinformation och sidoinformation	15
3.1	Inledning	15
3.2	Gränsdragningsproblem	16
3.3	Pågående förundersökning	16
3.4	Förundersökning avseende det andra brottet pågår inte	16
3.5	Särskilda skäl	17
3.6	Förhindra förestående brott	18
3.7	Vem ska fatta beslut	18
3.8	Kan åklagaren begränsa användandet av överskottsinformation i en ny förundersökning?	19
3.9	Vilka men för den ursprungliga förundersökningen kan/ska beaktas innan överlämnande till annan förundersökning sker?	20
3.10	Kan åklagare som leder andra förundersökningar kräva att få använda sig av informationen?	20
3.11	Hur länge kan åklagaren underlåta att använda materialet?	20
3.12	Hur ska beslutet om överlämnande av överskottsinformation dokumenteras och diarieföras i ursprungsärendet?	21
3.13	Hur ska materialet rent faktiskt tas in i den nya förundersökningen?	21
3.14	Kan ursprunget av överskottsinformationen hemlighållas?	22
3.15	Vem ansvarar för förstöringen?	22
3.16	Vem ansvarar för underrättelse?	22

3.17	Överlämnande av sidoinformation	23
3.17.1	Rättsliga förutsättningar för överlämnande av sidoinformation inom brottsbekämpande verksamhet ..	24
3.17.2	Överlämnande av sidoinformation i internationella ärenden	28
3.17.3	Överlämnande av sidoinformation ska vara förenligt med OSL	32
3.17.4	Överlämnande av sidoinformation utanför brottsbekämpande verksamhet	34
4	Granskning och förstöring av upptagningar	36
4.1	Granskning	36
4.2	Förstöring	37
4.2.1	Kopior till försvarare	38
4.2.2	Överskottsinformation	38
4.2.3	Material som omedelbart ska förstöras.....	38
4.3	Särskilt material som inte ska förstöras	39
4.4	När ska materialet förstöras?	40
4.5	Vem ska fatta beslut om förstörande?.....	41
4.6	Dokumentation och diarieföring	42
4.7	Särskilda bestämmelser om granskning och förstörande när hemliga tvångsmedel använts i Sverige på begäran av främmande stat	43
4.7.1	Rättslig hjälp enligt LIRB	43
4.7.2	Europeisk utredningsorder	44
5	Avlyssningsförbudet.....	45
5.1	Allmänt	45
5.2	Närmare om begreppen ”i samband med yrkesutövning” och ”i samband därmed erfarit”	46
5.2.1	I samband med yrkesutövning	46
5.2.2	I samband därmed erfarit	47
5.2.3	Identifiering av samtal.....	47
5.3	Särskilt om försvararsamtal	48
6	Upphörande av hemligt tvångsmedel.....	50
6.1	Allmänt	50
6.2	Särskilt vid upphörande av HAK/HÖK/HDA	51
7	Underrättelseskyldighet.....	53
7.1	Övergripande rättslig reglering	53
7.2	Vem ska underrättas?.....	54
7.3	När ska underrättelse lämnas?	56
7.4	Vad ska underrättelsen innehålla?	58

7.5	I vilka fall behöver underrättelse inte lämnas eller kan underrättelse skjutas upp?	59
7.6	När hemliga tvångsmedel använts i Sverige på begäran av främmande stat	61
7.6.1	Underrättelseskyldighet enligt LIRB	61
7.6.2	Underrättelseskyldighet vid europeisk utredningsorder ..	62
7.7	Vem ansvarar för att underrättelse sker?	63
7.8	Diarieföring, besluts- och bevakningsrutiner på åklagar-kamrarna.....	64
8	Kvarhållande av försändelse	67
8.1	Rättsliga förutsättningar och praktiskt tillvägagångssätt.....	67
8.2	Åklagarbeslut.....	69

Denna rättsliga vägledning ersätter RättsPM 2012:8 som senast uppdaterades i september 2019. Texterna är i huvudsak överförda från promemorian, se närmare om detta i vägledningens inledning.

1 Inledning

Denna rättsliga vägledning (RäV) ersätter RättsPM 2012:8, som uppdaterades senast i september 2019. Innehållet i RäV:en är i stort sett detsamma förutom att hänvisning även görs till relevanta lagrum i den tillfälliga lagen om hemliga dataavläsning. Ett antal beslut från SIN som meddelats efter den senaste uppdateringen omnämns också. Syftet med denna rättsliga vägledning är att den ska utgöra ett stöd för åklagarna och handläggarna vid användning av hemliga tvångsmedel. Genom detta stöd ska tillämpningen bli mer enhetlig och rättsenlig.

Möjligheterna att i utredningar av brott använda sig av hemliga tvångsmedel är till stor nytta och ofta en förutsättning för att nå resultat när det gäller bekämpandet av grov brottslighet. Men det är också ett utredningsverktyg som kan inkräkta på den personliga integriteten och är därför föremål för särskild tillsyn. En form av tillsyn utgörs av den redogörelse för användningen av hemliga tvångsmedel och nyttan av denna som Åklagarmyndigheten, tillsammans med Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten och Tullverket, ska redovisa till regeringen varje år. Regeringen redovisar sedan vidare till riksdagen. En annan form av tillsyn sker genom Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (SIN), som inrättats för tillsyn över de brottsbekämpande myndigheternas användning av bl.a. hemliga tvångsmedel och därmed sammanhängande verksamhet.

Vägledningen redovisar Utvecklingscentrums uppfattning om hur olika frågor i anslutning till användningen av hemliga tvångsmedel kan lösas. För den som önskar att ytterligare fördjupa sig i olika frågeställningar finns hänvisningar till annat material som behandlar frågorna.

Vad som i denna vägledning anges beträffande polisen och dess tjänstemän gäller, såvitt inte annat anges, i tillämpliga delar även Tullverket i dess brottsbekämpande verksamhet och de tjänstemän som arbetar där.

1.1 Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (SIN)

SIN har till uppgift att med inspektioner och andra undersökningar utöva tillsyn över brottsbekämpande myndigheters användning av hemliga tvångsmedel och kvalificerade skyddsidentiteter och därmed sammanhängande verksamhet samt över polisens behandling av personuppgifter.

SIN ska även på begäran av enskild kontrollera om han eller hon har utsatts för hemliga tvångsmedel eller har varit föremål för polisens personuppgiftsbehandling och om tvångsmedelsanvändningen och därmed sammanhängande verksamhet eller personuppgiftsbehandlingen har skett i enlighet med lag eller annan författning.

Verksamheten styrs av lagen (2007:980) om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet och förordningen (2007:1141) med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten.

SIN publicerar sina iakttagelser vid granskningar i uttalanden och rapporter på hemsidan www.sakint.se.

1.2 Hemliga tvångsmedel som behandlas i denna promemoria

Till de hemliga tvångsmedlen räknas traditionellt de som förekommer under rubriken Hemliga tvångsmedel i 27 kap. rättegångsbalken (RB), nämligen hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (HAK), hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (HÖK), hemlig kameraövervakning (HKÖ) och hemlig rumsavlyssning (HRA). Till de hemliga tvångsmedlen räknas också kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § RB, även kallat postkontroll eller postspärr. Sedan den 1 april 2020 finns även möjlighet till hemlig dataavläsning (HDA). HDA regleras i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning (HDA-lagen). Lagen är tidsbegränsad och gäller till och med den 1 april 2025. Innan dess kommer lagen utvärderas för ställningstagande om den ska göras permanent.

HAK, HÖK, HKÖ och HRA regleras i 27 kap. 18–34 §§ RB och förutsätter att det pågår förundersökning för det brott som åtgärden avser. HDA regleras som nämns ovan i en särskild lag. Dessa behandlas i avsnitt 1.3–7.8. Postkontroll behandlas för sig i avsnitt 8.

HAK, HÖK, HKÖ, viss HDA, och en utvidgad form av postkontroll kan också användas i underrättelsesyfte då förutsättningarna för förundersökning inte är för handen. Bestämmelser om sådan tillämpning av hemliga tvångsmedel finns i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen), lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen) och i lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll (LSU). Dessa lagar behandlas inte i denna promemoria.

1.3 Beslut om hemliga tvångsmedel

Beslut om HAK, HÖK, HKÖ, HRA och HDA beslutas av rätten efter framställan från åklagaren.¹

¹ 27 kap. 21 § 1 st. RB och 18 § HDA-lagen. Detsamma gäller för postkontroll (27 kap. 9 § RB). Åklagaren kan under vissa förutsättningar fatta interimistiska beslut beträffande HÖK, HAK, HKÖ, HDA och postkontroll, se avsnitt 1.4 och avsnitt 8.2. På Rånet finns mallar för ansökningar om hemliga tvångsmedel,

SIN har i uttalanden framhållit att åklagaren har ansvaret för att en ansökan om hemligt tvångsmedel är lagligen grundad. Enligt nämnden har åklagaren även principiellt ett ansvar för på vilket sätt ett hemligt tvångsmedel verkställs.²

27 kap. 21 § RB innehåller bestämmelser om beslutsordningen för de aktuella hemliga tvångsmedlen samt vilka uppgifter ett tillståndsbeslut ska innehålla. För HDA finns motsvarande regler i 18 § HDA-lagen. Tiden för beslutet får inte sättas längre än nödvändigt och för tid som infaller efter beslutet får tiden inte överstiga en månad från dagen för beslutet.³

Begär rätt tidsperiod för tillstånd till hemliga tvångsmedel

Tiden för tillstånd till HAK, HÖK, HKÖ och HRA får enligt 27 kap. 21 § RB – när det gäller tid som infaller efter beslutet – inte överstiga en månad från dagen för beslutet. Detsamma gäller för HDA enligt 18 § HDA-lagen. För postkontroll gäller längst en månad räknat från dagen då beslutet delges befordringsföretaget (27 kap. 9 § RB).

Vad innebär detta för bestämmandet av tillståndens slutdatum?

Svaret på frågan får sökas i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid. Av 1 § i den lagen ska dagen för slutdag anses vara den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den dag från vilken tidräkningen börjas. Om motsvarande dag inte finns i slutmånaden får man anse den månads sista dag som slutdag.

Om man t.ex. begär tillstånd till HAK en månad vid sammanträde den 5 januari ska tillståndet således gälla till och med den 5 februari. Om ansökan i stället görs den 31 januari blir slutdagen den sista dagen i februari, dvs. 28 eller 29 vid skottår.

Var vaksam på att månaden alltid räknas från dagen för beslutet (förutom vid postkontroll). Om gällande tillstånd går ut den 5 februari och man vill ansöka om förlängning av tillståndet med en månad redan den 3 februari får man ange slutdatumet till en månad efter beslutsdatumet, dvs. till och med den 3 mars. Det har förekommit att åklagare i motsvarande situationer begärt och fått beviljat tillstånd "i förtid" räknat en månad från ett framtida datum då gällande beslut skulle upphöra. Detta är således inte korrekt. I sådant fall kan inte operatören anses vara rättsligt förpliktad att tillhandahålla kommunikation längre än en månad från beslutsdatum.

I praktiken bör man se till att slutdagen inte infaller en helgdag, vilket kan föranleda en kortare tillståndsperiod än en månad. Man bör också eftersträva att ha samma slutdag för samtliga tillstånd i ärendet. På så vis effektiviserar man arbetet vid förlängningar.

interimistiska åklagarbeslut, anmälan till tingsrätten samt logglistor att föra under jourtid (under Mallar hemliga tvångsmedel).

² Se SIN:s uttalande 2018-03-28, dnr 111-2017.

³ 27 kap. 21 § 2 st. RB.

I ett beslut att tillåta hemlig rumsavlyssning ska det också anges vem som är skäligen misstänkt för brottet. Detta gäller även vid HDA som avser rumsavlyssningsuppgifter.

I ett tillstånd till hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning ska det anges vilken plats tillståndet gäller. Detsamma gäller för HDA som avser kameraövervaknings- och rumsavlyssningsuppgifter.

I beslutet att tillåta åtgärder ska det, när det finns skäl till detta, också i övrigt anges villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan.⁴

Gäller beslutet HDA ska beslutet alltid förenas med villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan.⁵

1.3.1 Särskilt om tillträdestillstånd

Enligt 27 kap. 25 a § RB får den myndighet som verkställer ett beslut om hemlig rumsavlyssning, efter särskilt tillstånd av rätten, i hemlighet bereda sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett sådant tillstånd får avse endast den plats som ska avlyssnas eller, om det finns särskilda skäl, en plats som direkt angränsar till den platsen. Ett tillstånd att bereda sig tillträde till en bil som ska avlyssnas anses normalt innefatta även det utrymme där bilen befinner sig och omfattar även en rätt att tillfälligt flytta fordonet i samband med tillträdet.

Tillträdestillstånd till ett angränsande utrymme får aldrig avse en stadigvarande bostad som inte tillhör den som kan misstänkas. Ett tillstånd att bereda sig tillträde till en plats gäller för hela tillståndsperioden om inte annat beslutas. Tillståndet gäller även efter tillståndsperiodens utgång till den del tillträdet avser åtgärder för att ta bort utrustningen eller göra den obrukbar.⁶

Genom det andra stycket ges möjlighet att i vissa fall, när tillstånd beträffande samma plats meddelas för både HRA och HKÖ, ge tillträdestillstånd som gäller även installation av övervakningskameror. Sådana tillstånd får dock inte avse tillträde för installation av hemlig kameraövervakningsutrustning i någons stadigvarande bostad. Av detta följer att sådan installation inte heller får ske i den misstänktes stadigvarande bostad.⁷

Om avsikten är att installera endast kameraövervakningsutrustning på en plats som annars skyddas mot intrång (t.ex. trapphus, vindsutrymmen, källare och föreningslokaler) är det enda rättsligt godtagbara sättet att bereda sig tillträde till en sådan plats att inhämta tillåtelse av någon behörig person,

⁴ 27 kap. 21 § 6 st. RB.

⁵ 18 § lag (2020:62) om hemlig dataavläsning. Se även SIN:s uttalande 2021-12-15, dnr 92-2020.

⁶ 27 kap 25 a § 3 st. RB och 25 § tredje stycket HDA-lagen.

⁷ Se vidare prop. 2013/14:237 s. 187 och s. 150 ff.

exempelvis en fastighetsägare eller en hyresvärd. Ett medgivande bör inhämtas redan innan ansökan till rätten görs. Det kan undantagsvis uppstå situationer då ett medgivande kan förväntas inom kort, men ärendet är så brådskande att åklagaren behöver fatta ett interimistiskt beslut eller ge in en ansökan trots att medgivandet ännu inte erhållits. Det är då viktigt att åklagaren ger tydliga direktiv till polisen att medgivande omgående ska inhämtas och att installation av kamerautrustningen inte får ske innan detta skett. Det ska dokumenteras att det interimistiska beslutet har fattats utan att medgivande inhämtas. Rätten ska informeras om att medgivande ännu inte finns. Om det visar sig att medgivande inte kan inhämtas ska åklagaren häva tvångsmedlet.⁸

För HDA finns möjlighet till tillträdestillstånd genom en bestämmelse i 12 § HDA-lagen. Vid HDA är det möjligt att få tillträdestillstånd oavsett vilken typ av uppgift beslutet om HDA omfattar. Avgörande är om det är nödvändigt att, för att kunna verkställa beslutet, installera någon form av tekniskt hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång. Ett beslut om tillträdestillstånd enligt HDA-lagen får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att det avläsningsbara informationssystemet finns tillgängligt. Är platsen en bostad som stadigvarande används av någon annan än den som är misstänkt får tillstånd beviljas endast om det finns synnerlig anledning att anta att informationssystemet finns där. Med detta avses att det ska finnas någon faktiskt omständighet som med viss styrka talar för att det kommer att finnas där i vart fall någon gång under tillståndstiden.⁹

1.3.2 Hemliga tvångsmedel mot personer under 15 år

Notera att hemliga tvångsmedel aldrig kan beviljas mot någon misstänkt person som inte är straffmyndig.¹⁰ Däremot är det tillåtet att rikta HAK, HDA eller HÖK mot en målsägande som är under 15 år när det finns synnerlig anledning att anta att den som kan misstänkas (och som är över 15 år) har kontaktat eller kommer att kontakta den personen eller, vid HÖK, sker i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet.¹¹ Som alltid gäller också att åtgärderna ska vara av synnerlig vikt för utredningen.

1.3.3 Handläggningen i domstol

När en ansökan eller anmälan om HAK, HKÖ, HRA eller HDA har kommit in till rätten, ska rätten så snart som möjligt utse ett offentligt ombud i ären-

⁸ Se riksåklagarens uttalanden i tillsynsbeslut från februari 2021, AMR-8429-20. Även SIN:s uttalanden 2018-03-28, dnr 111-2017 och 2020-09-23, dnr 93-2019.

⁹ Prop. 2019/20:64 s 227.

¹⁰ 36–36 f §§ lagen om unga lagöverträdare (LuL) *e contrario*.

¹¹ I dessa fall enligt 27 kap. 20 § 1 st. 2 p. respektive 2 st. RB samt 4 § 3 st. HDA-lagen.

det och hålla ett sammanträde. Vid sammanträdet ska åklagaren och det offentliga ombudet närvara.¹²

Någon särskild frist för handläggningen i domstol är inte föreskriven men det ligger i sakens natur att ärenden av detta slag normalt är brådska.¹³

I 27 kap. 26–30 §§ RB regleras offentliga ombuds medverkan i ärenden om hemliga tvångsmedel. Offentligt ombud ska alltid utses och även närvara vid sammanträdet angående HAK, HKÖ, HRA och HDA.

Numera kan dessa förhandlingar, om de praktiska förutsättningarna med överlämnande av handlingar kan lösas, även ske via videolänk till domstolen.

Beträffande den praktiska handläggningen kan handlingar angående HÖK, HAK, HKÖ, HRA, HDA och postkontroll skickas per e-post och då krypterat mellan utredande myndigheter, åklagare och domstol.

Behörig domstol att pröva frågor om tillstånd till HAK, HÖK, HKÖ, HRA, HDA och postkontroll är den domstol som i övrigt är att anse som laga domstol i brottmål enligt bestämmelserna i 19 kap. RB. En fråga om hemliga tvångsmedel får också tas upp i rätten i en annan ort än som följer av reglerna i 19 kap. RB, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.¹⁴ Även Stockholms tingsrätt har generell behörighet att fatta beslut i dessa frågor vid förundersökning om brott som avses i 27 kap. 2 § 2 st. 2–8 p. RB.¹⁵

1.4 Interimistiska beslut av åklagaren

Reglerna som ger åklagaren möjlighet att fatta s.k. interimistiska beslut om HAK, HÖK och HKÖ återfinns i 27 kap. 21 a § RB. För HDA finns reglerna i 17 § HDA-lagen. För postkontroll finns motsvarande bestämmelser i 27 kap. 9 a § RB.¹⁶ Där finns också bestämmelser om förfarandet när ett sådant beslut har meddelats.

På Rånet finns mallar med ansökningar om hemliga tvångsmedel, åklagarbeslut och anmälan till tingsrätten (Mallar hemliga tvångsmedel). Mallar finns även i HTM-Cåbra men observera att det då endast är möjligt att fatta beslut i egna pågående ärenden.

Tanken är att åklagaren ska kunna fatta beslut i situationer när ändamålet med åtgärden riskerar att gå förlorat om rättens tillstånd skulle avvaktas. Möjligheten är avsedd att tillämpas endast i undantagsfall och bör tillgripas framför allt vid tidpunkter då det inte är möjligt med en domstolsprövning inom domstolarnas ordinarie öppettider.

¹² 27 kap. 28 § RB och 16 § HDA-lagen.

¹³ Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, tredje upplagan, s. 507.

¹⁴ Detta följer av 19 kap. 12 § RB.

¹⁵ Se 27 kap. 34 § RB. Här avses främst ärenden som handläggs på Riksenheten för säkerhetsmål.

¹⁶ Se särskilt om detta i [avsnitt 8.2](#).

Att inhämta ett domstolsbeslut tar oundvikligen viss tid, även om behovet av tvångsmedlet uppstår under domstolarnas öppettider. Detta gäller inte minst sådana ärenden där ett offentligt ombud ska medverka vid handläggningen. Även när en domstolsprövning av dessa eller liknande skäl inte kan ske i tid kan ändamålet med åtgärden riskera att gå förlorat och förutsättningar därmed föreligga för ett interimistiskt beslut.¹⁷ För att undvika oklarheter om vad som utgjort underlag för åklagarens beslut bör åklagaren alltid infordra ett skriftligt underlag från den utredande myndigheten innan han eller hon fattar ett interimistiskt beslut. Rättens efterföljande prövning ska nämligen göras på exakt samma underlag som åklagaren hade inför sitt beslut.

Motsvarande möjlighet för åklagaren att fatta beslut om hemliga tvångsmedel gäller enligt 4 kap. 25, 27 och 28 c §§ lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål (LIRB) och 3 kap. 10 § lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder (LEU). Insamlade uppgifter får inte lämnas över till den ansökande staten innan rätten har fattat beslut om tvångsmedlet.¹⁸

1.4.1 Innehållet i åklagarens beslut

Samma krav på beslutets innehåll gäller som för rättens beslut.¹⁹

I beslutet ska anges följande.

- vilken tid tillståndet omfattar
- vilken adress, utrustning eller plats tillståndet avser
- eventuella villkor för att tillgodose intresset av att enskildas integritet inte kränks i onödan.

Det bör framhållas att åklagarens beslut ska ha samma omfattning som han eller hon hade önskat av rättens beslut, eftersom det är detta beslut som ska underställas rättens prövning. Om åklagaren önskar en tillståndsperiod på en månad bör således samma tidsperiod anges i åklagarens beslut. Det ska alltså inte vara fråga om en begränsad tidsperiod till dess att rätten prövar åklagarens beslut.

1.4.2 Anmälan till tingsrätten

När åklagaren har meddelat ett tillstånd ska han eller hon anmäla åtgärden till rätten. Anmälan ska göras **skriftligen** och **utan dröjsmål**. I anmälan ska skälen för åtgärden anges.²⁰

I samband med en lagändring 2015 ändrades anmälningsskyldigheten för åklagaren från "genast" till "utan dröjsmål". Vad detta innebär i praktiken kan

¹⁷ Prop. 2013/14:237 s. 183. Se även beträffande övervägandena s. 136 ff.

¹⁸ Beträffande europeisk utredningsorder framgår detta av 3 kap. 40 § i den lagen.

¹⁹ Prop. 2013/14:237 s. 183.

²⁰ 27 kap. 21 a § RB.

– med utgångspunkt från vad som anges i förarbetena²¹ – enligt Utvecklingscentrums uppfattning sammanfattas enligt följande.

- Så snart någon hos domstolen kan ta emot den
- Om beslutet meddelats under domstolens öppettider ska anmälan normalt göras i samband med att beslutet meddelas
- Om beslutet meddelats när tingsrätten haft stängt ska som huvudregel anmälan ske senast i samband med att domstolen åter öppnar. Eftersom det endast brukar vara ett fåtal av domstolens anställda som är behöriga att handlägga frågor om hemliga tvångsmedel, bör det i normalfallet vara tillräckligt att göra anmälan när domstolens ordinarie verksamhet öppnar.

1.4.3 Rättens prövning

När anmälan gjorts skriftligen till rätten ska denna pröva ärendet skyndsamt. Rätten ska pröva ärendet på samma beslutsunderlag som åklagaren hade inför sitt beslut. Har verkställighet redan skett ska rätten pröva om det funnits skäl för åtgärden vid tiden för åklagarens beslut. Om rätten finner att det inte finns skäl för beslutet ska rätten upphäva åklagarens beslut.

Om rätten finner att det saknats skäl för åtgärden får de inhämtade uppgifterna inte användas till nackdel för den drabbade eller annan som uppgifterna avser.

Exempel

Tvångsmedelstillstånd avser A, som avlyssnas när denne samtalar med B om brottslig verksamhet där enligt uppgifter vid samtalet även C, som inte själv utsatts för avlyssningen, medverkat. Uppgifterna från avlyssningen får i det fallet, om domstolen finner att det saknats skäl för åtgärden, inte användas i en brottsutredning till nackdel för vare sig A, B eller C.²²

Senare kända omständigheter kan dock göra att skäl för tillstånd föreligger efter åklagarens beslut. Då kan domstolen genom nytt beslut lämna tillstånd till åtgärderna.²³ I praktiken ska då rätten upphäva åklagarens beslut, om skäl inte förelåg då detta fattades, men kan lämna tillstånd på en ny ansökan från åklagaren som grundas även på omständigheter som framkommit i tiden efter åklagarens beslut.

Om åklagarens beslut av något skäl inte verkställts och upphört att gälla innan rättens prövning ska beslutet inte prövas. Rätten har då i stället att avskriva ärendet.²⁴

²¹ Prop. 2013/14:237 s. 182–183. Se även s. 136 ff.

²² Prop. 2013/14:237 s. 183.

²³ Prop. 2013/14:237 s. 184.

²⁴ Prop. 2008/09:163 s. 83.

2 Vem får ta del av det material som framkommit vid det hemliga tvångsmedlet?

När ett hemligt tvångsmedel ska användas i en förundersökning gäller på samma sätt som i andra fall att förundersökning ska inledas med ett beslut som ska sättas upp särskilt eller antecknas i akten och det ska framgå vem som har fattat beslutet.²⁵ Har åklagare fattat beslutet ska det diarieföras i det hemliga tvångsmedelsdiariet (HTM-Cåbra). Har polisen fattat beslutet och övertar åklagaren förundersökningen kommer ärendet att registreras i HTM-Cåbra och därigenom också tidpunkten för åklagarens övertagande. Det är alltid en åklagare som ska leda en förundersökning, i vilken ett hemligt tvångsmedel används. Det är då åklagaren som ansvarar för förundersökningen i dess helhet och därmed också avgör vem som får ta del av förundersökningsmaterialet.

Åklagaren bör vid inledandet eller övertagandet av en förundersökning så långt det är praktiskt möjligt gå igenom med utredningspersonalen vid polisen vilka befattningshavare som ska få ta del av materialet, vilka rutiner som ska gälla när det framkommer överskottsmaterial, hur underrättelseinformation ska förmedlas till polisens underrättelseenheter m.m. Även om åklagaren inte "förfogar" över polisens personal bör åklagaren se till att den polis som koordinerar ärendet upprättar en förteckning över personalfunktioner som ska ha tillgång till avlyssningsmaterialet och löpande uppdaterar den. Åklagaren ska få del av förteckningen och godkänna den. På så sätt kan spridning av hemligt material till obehöriga motverkas.

Den eller de som har till uppgift att rent faktiskt avlyssna samtalen eller granska kameraövervakningen får självfallet ta del av materialet, liksom anlidade tolkar. Detsamma gäller de utredare som förundersökningsledaren gett uppdraget att granska materialet. Om det framkommer överskottsinformation är det först efter ett beslut av förundersökningsledaren som annan person får ta del av detta. Efter beslut av förundersökningsledaren kan den misstänkte och hans eller hennes försvarare få ta del av materialet.

Det spelar inte någon roll var personerna som lyssnar eller tittar rent faktiskt befinner sig. De kan mycket väl sitta på olika platser i landet. Det är självfallet så att det hemliga tvångsmedlet endast får avse den brottsmisstanke som domstolsbeslutet gäller. Det är viktigt att komma ihåg att tillståndet inte avser en persons all eventuella brottslighet.

²⁵ 1 a § 1 st. FUK.

Vid s.k. multidisciplinära samarbeten där olika myndigheter samverkar vid utredning av omfattande brottslighet med anknytning till exempelvis viss person, är det således viktigt att understryka att all personal i utredningsprojektet inte har rätt att ta del av allt material som framkommer genom ett hemligt tvångsmedel som beslutats i fråga om en viss brottsmisstanke.

Om exempelvis domstol i samband med ett sådant myndighetsamarbete lämnat tillstånd till HAK grundat på en misstanke om en persons narkotikabrott och det vid avlyssningen uppkommer misstanke också om ekonomisk brottslighet kopplat till samma person ska de uppgifterna behandlas som överskottsinformation (se avsnitt 3). Någon annan utredningspersonal än den som utreder narkotikabrottsligheten har inte någon rätt att närvara vid avlyssning eller ta del av denna information. Rätt att ta del av denna information och möjlighet att närvara vid fortsatt avlyssning uppstår först efter ett nytt domstolsbeslut om HAK gällande den nya misstanken.

En annan sak är att förundersökningsledaren i den förundersökning där tvångsmedlet används kan överlämna överskottsinformation till annan personal men det är förundersökningsledaren ensam som avgör om information överhuvudtaget ska lämnas ut och i så fall vilken information och till vem.

I övrigt gäller reglerna i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) för vilka uppgifter som är hemliga.

3 Överskottsinformation och sidoinformation

3.1 Inledning

Med begreppet överskottsinformation avses i förarbetena till bestämmelser därom i RB och preventivlagen all information som avser annat än det brott respektive den brottsliga verksamhet som legat till grund för tillståndet.²⁶ Det behöver inte ens ha samband med något brott utan kan även vara uppgifter som har betydelse i andra sammanhang, t.ex. i underrättelseverksamhet eller i ärenden hos sociala myndigheter. Inom polis- och åklagarväsendena har begreppet delats in i två grupper: överskottsinformation och sidoinformation.

Överskottsinformation avser enligt polis- och åklagarväsendenas terminologi huvudsakligen upptagningar och uppteckningar från hemliga tvångsmedel som avser uppgifter om ett annat brott än det som ligger till grund för tillståndet till det hemliga tvångsmedlet. Överlämnande av denna form av information kan, såvitt avser hemliga tvångsmedel, göras enligt bestämmelserna i 27 kap. 23 a § RB. I fråga om HDA hänvisar HDA-lagen, genom 28 §, till bestämmelserna i RB.

Sidoinformation avser i den här framställningen uppgifter från upptagningar och uppteckningar från hemliga tvångsmedel som har betydelse i andra sammanhang än den brottsutredning där tillståndet har inhämtats, t.ex. i underrättelseverksamheten, och som – underförstått – inte utgör överskottsinformation i den mening som avses i 27 kap. 23 a § RB. Överlämnande av sidoinformation kan göras i den utsträckning som föreskrivs i 27 kap. 24 § 3 st. RB och 28 § HDA-lagen. Sidoinformation ska inte förväxlas med begreppet sidomaterial, som i förundersökningssammanhang betecknar ”slasken”, dvs. sådant förundersökningsmaterial som inte tagits med i förundersökningsprotokollet.

Det är förundersökningsledaren som beslutar om överlämnande av överskotts- och sidoinformation.

Om det vid användning av hemliga tvångsmedel har kommit fram uppgifter om förestående brott, får uppgifterna alltid användas för att förhindra brott.²⁷ Se [avsnitt 3.6](#).

²⁶ Se prop. 2004/05:143 s. 13, prop. 2005/06:177 s. 69 och prop. 2013/14:237 s. 123.

²⁷ 27 kap. 23 a § 3 st. RB.

Regleringen av överskottsinformation beskrivs nedan i avsnitt [3.2–3.16](#).
Regleringen för sidoinformation beskrivs nedan i [avsnitt 3.17](#).

3.2 Gränsdragningsproblem

I en och samma förundersökning – som förundersökningsbegreppet används här²⁸ – kan förekomma såväl flera brottsmisstankar som flera gärningsmän. Exempel; A är misstänkt för att ha fört in narkotikan till Sverige (grov narkotikasmuggling) och avlyssning sker enligt domstolsbeslut av hans telefon. B blir genom avlyssningen misstänkt för att ha transporterat narkotikan, C för att ha förvarat den och D för att ha köpt en mindre del. Den förundersökning som pågår får i den nu beskrivna situationen anses omfatta såväl B:s som C:s och D:s brottslighet. Förundersökningen syftar till att utreda när och hur narkotikan förts in i landet, den slutliga destinationen och vilka som befattat sig med den. Informationen om B:s, C:s och D:s hantering är därför inte att anse som överskottsinformation, den avser den förundersökning i vilken avlyssningen sker. Även för det fall man inte skulle anse att informationen avser det brott som avlyssningen beviljats för kan informationen användas fullt ut och utan krav på att deras brott ska vara särskilt kvalificerade eftersom en förundersökning pågår, se [avsnitt 3.3](#).

3.3 Pågående förundersökning

Om det redan pågår en förundersökning om det nya brottet får överskottsinformation från HAK, HÖK eller HKÖ användas i den utredningen utan krav på att brottet ska vara särskilt kvalificerat.²⁹ Samma sak gäller vid HDA, undantaget HDA som består av rumsavlyssningsuppgifter enligt 2 § femte punkten HDA-lagen.

När det gäller HRA, och HDA som består av rumsavlyssningsuppgifter enligt 2 § femte punkten HDA-lagen, är bestämmelserna om överskottsinformation desamma oavsett om förundersökning redan pågår eller inte är inledd, se nedan [avsnitt 3.4](#).

3.4 Förundersökning avseende det andra brottet pågår inte

När det gäller HAK, HÖK eller HKÖ får överskottsinformation – ensam eller tillsammans med andra uppgifter – ligga till grund för beslut om att inleda en ny förundersökning om det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver för det misstänkta brottet och det kan antas att påföljden inte endast

²⁸ Se Fitger RB 23:5.

²⁹ Gunnell Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, tredje upplagen, s. 815 f.

blir böter.³⁰ Detsamma gäller för HDA som inte omfattar rumsavlyssningsuppgifter.

Beträffande mindre allvarliga brott som exempelvis ringa misshandel och ringa narkotikabrott får förundersökning inte inledas på grund av överskottsinformation. Förundersökning till utredande av sådant brott får inte heller inledas i de fall där det förekommer andra uppgifter som tillsammans med överskottsinformationen gör att det finns anledning att anta att brottet förövats.³¹

Är en förundersökning gällande ett mindre allvarligt brott redan inledd på grund av andra uppgifter får överskottsinformationen dock användas i den förundersökningen eftersom utredning då pågår om brottet i enlighet med vad som anförts under avsnitt 3.3.

Vid HRA, och HDA som omfattar rumsavlyssningsuppgifter, får uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning användas för att utreda brottet endast om det är ett sådant brott som krävs för att få tillstånd till hemlig rumsavlyssning eller annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i tre år eller mer.³²

I annat fall får uppgifterna inte användas för brottsutredande ändamål, vare sig för att inleda en förundersökning eller för att berika materialet i en redan pågående förundersökning.³³

Uppgifter om förestående brott får alltid användas för att förhindra brott.³⁴

3.5 Särskilda skäl

Förundersökning får dessutom inledas med stöd av överskottsinformation från HAK, HÖK, HKÖ och HDA som inte omfattar rumsavlyssningsuppgifter om det finns särskilda skäl för det. Sådana särskilda skäl får anses föreligga när ett väsentligt allmänt intresse talar för att brottet bör utredas och åtal komma till stånd. Som exempel har i förarbetena nämnts fall av övergrepp i rättsak³⁵, falsk angivelse och förgripelse mot tjänsteman. I vissa fall kan informationen avse ett brott vars svårhetsgrad kan variera avsevärt på grund av omständigheterna i det enskilda fallet men som i det konkreta fallet bedöms som ringa brott, t.ex. uppgift om att någon innehar ett fåtal barnpornografiska bilder och brottet därför skulle rubriceras som ringa. I ett sådant fall kan det finnas särskilda skäl att inleda en förundersökning om man

³⁰ 27 kap. 23 a § 1 st. RB.

³¹ Prop. 2004/05:143 s. 51.

³² 27 kap. 23 a § 2 st. RB.

³³ Prop. 2013/14:237 s. 185.

³⁴ 27 kap. 23 a § 3 st. RB.

³⁵ Exemplet övergrepp i rättsak är dock irrelevant i sammanhanget, eftersom det för brottet föreskrivs upp till fyra års fängelse i straffskalan.

på goda grunder misstänker att det har begåtts ett betydligt allvarligare brott än det som de initiala uppgifterna ger misstanke om.

Även den omständigheten att brottet är typiskt sett svårutrett eller svårupptäckt kan, enligt Utvecklingscentrums uppfattning, utgöra särskilda skäl. T.ex. för att inleda förundersökning för ett bötesbrott som ringa narkotikabrott genom enstaka köp av mindre mängder narkotika vid utredningar av grova narkotikabrott då denna bevisning åberopas mot både köpare och säljare.

För HRA, eller HDA som omfattar rumsavlyssningsuppgifter, finns inte motsvarande möjlighet att få använda överskottsinformation.

3.6 Förhindra förestående brott

Det är enligt 2 § polislagen (1984:387) polisens uppgift och ansvar att förebygga brottslig verksamhet.³⁶ Överskottsinformation om förestående brott får, som tidigare nämnts, användas för att förhindra brott, oavsett om det är uppgifter från HAK, HÖK, HKÖ, HRA eller HDA.³⁷

Polisen har därför möjlighet att använda sig av informationen för att fullfölja sin uppgift att förhindra brott. Det är dock viktigt att polisen, om det är möjligt, samråder med förundersökningsledaren om hur informationen ska användas för att förhindra att det hemliga tvångsmedlet röjs.³⁸ Det kan t.ex. bli så att överskottsinformationen som används för att förhindra ett brott kommer att ingå i förundersökningen om det brottet och omfattas av den misstänktes partsinsyn. Utvecklingscentrum har i RättsPM 2018:1 *Interimistisk passivitet – En teoretisk och praktisk genomgång* närmare utvecklat hur en sådan situation kan hanteras.

3.7 Vem ska fatta beslut

Det är förundersökningsledaren som ansvarar för och förfogar över utredningsmaterialet i en förundersökning, även sådant som inhämtats genom hemligt tvångsmedel. Det är således förundersökningsledaren som ska besluta om överskottsmaterial får användas i en annan pågående förundersökning eller ligga till grund för beslut om att inleda en ny förundersökning.³⁹

³⁶ Bestämmelsen omfattar inte Tullverkets personal.

³⁷ 27 kap. 23 a § 3 st. RB och 28 § 1 st HDA-lagen.

³⁸ Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, tredje upplagan s. 814.

³⁹ Denna syn delar även Polismyndigheten, se PM 2017:53 s. 9.

3.8 Kan åklagaren begränsa användandet av överskottsinformation i en ny förundersökning?

Har förundersökningsledaren i den förundersökning som genererat överskottsinformationen överlämnat den för att användas i en annan förundersökning har förundersökningsledarens möjligheter att styra eller begränsa användandet upphört. I den andra förundersökningen ska materialet behandlas som vilket annat material som helst, t.ex. vad gäller sekretess och partsinsyn.

Det är endast överskottsinformationen som ska överlämnas till den andra förundersökningen. Det är därför viktigt att förundersökningsledaren i sitt beslut preciserar vad som omfattas av överlämnandet, exempelvis genom hänvisning till en promemoria som detaljerat redogör för detta. I den förundersökning som tillförs överskottsinformation kommer endast överskottsinformationen att ingå, inte något annat material från den ursprungliga förundersökningen. Partsinsynen för den misstänkte i den nya förundersökningen omfattar således överskottsinformationen. Önskar den misstänkte få del av annat material i den ursprungliga förundersökningen är det att anse som en begäran om komplettering av den nya förundersökningen och ska behandlas enligt reglerna om sådan.⁴⁰

Det är således av största vikt att den förundersökningsledare som disponerar över överskottsinformationen noga överväger vilka konsekvenser ett överlämnande kan få. Om denne vill ha fortsatt kontroll över överskottsinformationen måste han eller hon behålla förundersökningsledarskapet även över den nya förundersökningen eller överta ledningen av den förundersökning som tillförts materialet. Alternativt kan åklagaren i ursprungsärendet ha en dialog med förundersökningsledaren i den mottagande förundersökningen och tillsammans med honom eller henne komma överens om vid vilken tidpunkt informationen kan användas i den nya förundersökningen, för att undvika att någondera förundersökningen lider men av att överskottsinformationen blir känd för misstänkt eller annan förhörsperson tidigare än som är lämpligt ur utredningssynpunkt i den andra förundersökningen. Av samma skäl bör den överlämnande åklagaren ha en dialog med mottagande förundersökningsledare om lämplig tidpunkt för underrättelse. Ansvaret för underrättelse åvilar endast åklagaren i ursprungsärendet. Se [avsnitt 7.7](#).

⁴⁰ Se 23 kap. 19 § RB.

3.9 Vilka men för den ursprungliga förundersökningen kan/ska beaktas innan överlämnande till annan förundersökning sker?

Åklagaren måste bedöma vilka men för utredningen ett överlämnande skulle innebära. Detta men ska ställas i relation till det men som den ”behövande” förundersökningen och den misstänkte i denna skulle lida om uppgifterna inte lämnas över. Det går inte att uttala sig generellt om hur bedömningen och avvägningen ska göras. Det är omständigheterna i den aktuella situationen som avgör. Vid bedömningen är det viktigt att komma ihåg att den misstänkte i den nya förundersökningen har rätt till partsinsyn i denna, vilket kan innebära att han eller hon får tillgång till överskottsinformation och kan få veta att den hämtats in genom hemligt tvångsmedel. Det är, som tidigare sagts under avsnitt 3.7, den ursprungliga förundersökningsledaren som bestämmer om ett överlämnande ska ske eller inte.

3.10 Kan åklagare som leder andra förundersökningar kräva att få använda sig av informationen?

Det är, som ovan sagts, den åklagare som leder den förundersökning i vilken överskottsinformation framkommit som förfogar över informationen. Åklagare som leder andra förundersökningar i vilka uppgifterna kan ha betydelse har inte några möjligheter att själva tvinga åklagaren att lämna ut dem, om de nu på något sätt fått kännedom om informationen. Om det uppstår en konflikt med anledning av att åklagaren inte anser sig kunna lämna ut uppgifterna får den andra åklagaren begära att en högre åklagare (dvs. en överåklagare eller vice överåklagare) vid Utvecklingscentrum prövar ställningstagandet. Den högre åklagaren prövar då om uppgifterna ska lämnas ut eller inte.

3.11 Hur länge kan åklagaren underlåta att använda materialet?

Om en åklagare får överskottsinformation genom ett hemligt tvångsmedel men anser att han eller hon inte kan använda informationen i en förundersökning om annat brott eftersom det skulle äventyra den egna undersökningen kan han eller hon temporärt underlåta att använda överskottsinformation. Även ett sådant ställningstagande ska dokumenteras.

Det är däremot inte möjligt att lägga ned en förundersökning som inletts på grund av överskottsinformation endast av det skälet att uppgifter i den ursprungliga förundersökningen riskerar att röjas.⁴¹ När en förundersöknings-

⁴¹ Prop. 2004/05:143 s. 38.

begränsning inte kan komma i fråga enligt gällande regler får åklagaren dröja med utredning av det nya brottet till dess risken för men har upphört. Hur åklagaren bör hantera interimistisk passivitet, vilket det är fråga om här, beskrivs närmare i RättsPM 2018:1⁴².

3.12 Hur ska beslutet om överlämnande av överskottsinformation dokumenteras och diarieföras i ursprungsärendet?

Alla åklagarbeslut om att överskottsinformation får användas i en annan förundersökning eller på annat sätt ska dokumenteras.⁴³ Beslutet ska diarieföras i HTM-Cåbra. Beslutet ska precisera vilket material som avses och hur informationen rent praktiskt ska överlämnas. Beslutet bör innehålla uppgift om vilket eller vilka brott överskottsinformationen rör och åklagaren bör hänvisa till vilken rättslig grund beslutet att överlämna informationen vilar på, dvs. om materialet ska användas i en redan pågående förundersökning eller är avsett för att inleda förundersökning. Beslutet bör även erinra den mottagande åklagaren om att denne ansvarar för förstöring av den information som överlämnats. När det gäller preciseringen av vilket material som överlämnas kan detta lämpligen framgå av en promemoria till vilken beslutet hänvisar.

3.13 Hur ska materialet rent faktiskt tas in i den nya förundersökningen?

Överskottsmaterialet kommer att ingå i den nya förundersökningen på samma sätt som övrigt förundersökningsmaterial.

Överskottsinformationen kan utgöras av ett eller flera samtal eller bildupptagningar eller delar av sådana. Av praktiska skäl bör den information som ska överlämnas överföras till ett särskilt lagringsmedium. Det är då lättare att identifiera vilken information som lämnats över. Det är även enklare att se till att informationen förstörs som den ska, både i den ursprungliga och i den nya förundersökningen. Det kan vara lämpligt att en kopia av den på ett särskilt lagringsmedium överförda överskottsinformationen sparas i den ursprungliga förundersökningen för att möjliggöra en kontroll av vad som lämnats ut och när.

Överskottsinformationen kan också utgöras av särskilda uppgifter som framkommit vid t.ex. en avlyssning. Det kan då vara lämpligast att i en särskild

⁴² Inom kort uppdaterad till Rättslig vägledning.

⁴³ SIN:s uttalande 2011-12-13, dnr 16-2011, s. 3.

promemoria skriva ned de uppgifter som är av intresse och överlämna promemorian.

3.14 Kan ursprunget av överskottsinformationens hemlighållas?

Om uppgifterna lämnas till en annan utredning kommer de att behandlas som vilka förundersökningsuppgifter som helst. Av uppgifterna kan framgå att de tillkommit genom hemligt tvångsmedel.

Om uppgifterna kommer att ingå i förundersökningsprotokollet har den som kan misstänkas full insyn i dessa uppgifter. Om uppgifterna endast är att hänföra till sidomaterialet, dvs. det utredningsmaterial som inte tagits med i protokollet, kan uppgifterna hemlighållas om skäl för det föreligger enligt 10 kap. 3 eller 3 a § OSL.⁴⁴ Det kan exempelvis handla om material från en HAK rörande andra personer än den misstänkte och som skulle avslöja polisens spanings- eller utredningsmetoder om det röjdes.

3.15 Vem ansvarar för förstörelsen?

Det är den åklagare som haft förundersökningen med det hemliga tvångsmedlet som ansvarar för att materialet förstörs. Den överskottsinformation som överlämnats till en annan förundersökning bör, som sagts ovan, finnas i den nya förundersökningen på ett särskilt lagringsmedium. Beträffande förstörelsen av det materialet ansvarar förundersökningsledaren för den nya förundersökningen. Mottagaren bör erinras om sitt ansvar för förstörelse i överlämnandebeslutet. Se närmare om förstörelse under [avsnitt 4.2](#).

3.16 Vem ansvarar för underrättelse?

Den åklagare som varit förundersökningsledare i ursprungsärendet är ansvarig för underrättelser.⁴⁵ Om han eller hon överlämnat överskottsinformation till en annan förundersökning måste han eller hon, innan underrättelse sker, kontrollera med den förundersökningsledare, åklagare eller polis som mottagit överskottsinformation om underrättelse kan ske utan men för den nya förundersökningen. Se närmare om underrättelseskyldigheten under [avsnitt 7](#).

⁴⁴ För mer information, se RåV 2022:26.

⁴⁵ Se också SIN:s uttalande 2020-02-19, dnr 119-2018.

3.17 Överlämnande av sidoinformation

Möjligheten att föra över överskottsinformation från hemliga tvångsmedel till underrättelseverksamhet eller till andra ändamål än brottsutredning (dvs. sidoinformation) framgår av 27 kap. 24 § 3 st. RB och 28 § HDA-lagen. Bestämmelsen, som utgör ett undantag från förstörandeskyldigheten, innebär en rätt för brottsutredande myndigheter att ”behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag”. Dock får uppgifter från hemlig rumsavlyssning behandlas endast om de rör förestående brott eller brott som avses i 27 kap. 23 a § 2 st. Detta kan vara fallet när uppgifter från hemliga tvångsmedel är av intresse för exempelvis underrättelseverksamheten.

Det som avses med ”vad som är särskilt föreskrivet i lag” är registerförfattningar, som reglerar behandling och gallring av personuppgifter, och sekretessbestämmelser.

I förarbetena till den ursprungliga lydelsen av 27 kap. 24 § 3 st. RB framhåller regeringen att överskottsinformation från hemliga tvångsmedel kan användas vid förutredning, säkerhets- och kriminalunderrättelseverksamhet inte är reglerad särskilt i lagstiftningen. Regeringen anför att den inte heller ser någon anledning att i denna del göra skillnad mellan överskottsinformation som kommit fram vid användning av hemliga tvångsmedel och annan information som de brottsutredande myndigheterna har tillgång till. Det uttalas vidare att detta inte är lämpligt att reglera i lag och att användningen av överskottsinformation inom ramen för en förutredning och kriminalunderrättelseverksamhet därför inte bör begränsas.⁴⁶ Överskottsinformation som har framkommit vid användning av hemliga tvångsmedel bör därför, anför regeringen, få behandlas av de brottsbekämpande myndigheterna i enlighet med vad som särskilt föreskrivs i lag. Det som avses med bestämmelsen är detsamma som vi här kallar sidoinformation.

I Polismyndighetens riktlinjer för användning och hantering av material från hemliga tvångsmedel (PM 2017:53) finns bestämmelser för hantering av sidoinformation. Enligt avsnitt 10 i riktlinjerna ska en promemoria om sidoinformationen upprättas när sidoinformation framkommer vid verkställande av ett hemligt tvångsmedel. Förundersökningsledaren får sedan ta ställning till och besluta om promemorian kan överlämnas till underrättelseverksamheten. Uppgifterna som, efter förundersökningsledarens beslut, kan användas i underrättelseverksamheten måste skiljas ut och läggas på särskilt lagringsmedium. Upptagningar eller uppteckningar som avskiljs som sidoinformation ska hanteras enligt vanliga regler beträffande personuppgiftsbehandling, sekretess, gallring m.m. Vid behandling och bearbetning av uppgifterna ska alltid beaktas om en pågående förundersökning kan skadas eller om hemliga tvångsmedel kan störas.

⁴⁶ Prop. 2004/05:143 s. 39–41.

Åklagarmyndigheten har samma syn på hanteringen av sidoinformation som kommer till uttryck i Polismyndighetens riktlinjer ovan.

När åklagare beslutar om att lämna material från hemliga tvångsmedel som sidoinformation till underrättelseverksamhet bör detta dokumenteras i ett beslut i HTM-Cåbra med hänvisning till en promemoria, lämpligen upprättad av utredare, som beskriver vilket material beslutet avser på ett sätt som gör detta material identifierbart.

3.17.1 Rättsliga förutsättningar för överlämnande av sidoinformation inom brottsbekämpande verksamhet

Enligt 27 kap. 24 § 3 st. RB får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar (dvs. sidoinformation) i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag. Uppgifter från hemlig rumsavlyssning får dock behandlas endast om de rör förestående brott eller brott som avses i 27 kap. 23 a § 2 st. RB.

Lagstöd för att överlämna eller ta emot sidoinformation för brottsbekämpande ändamål finns i registerförfattningar (t.ex. BDL och ÅVBDL, som handlar om personuppgiftsbehandling) och OSL.

För att kunna överlämna sidoinformation (med personuppgifter) till annan förundersökning eller mellan förundersökning och underrättelseverksamhet krävs att överlämnandet är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra sin uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Det krävs också att det är nödvändigt och proportionerligt att personuppgifterna behandlas för det nya ändamålet.

Som regel kan man utgå från att det finns laga grund enligt ovan för att överlämna och ta emot personuppgifter mellan förundersökningar och mellan förundersökning och underrättelseverksamhet enligt ovan.

Beträffande internationella förhållanden, se [avsnitt 3.17.2](#).

Beträffande sekretessbelagd sidoinformation, se [avsnitt 3.17.3](#).

Enligt 27 kap. 24 § 3 st. RB får brottsutredande myndigheter behandla uppgifter från upptagningar och uppteckningar (dvs. sidoinformation) i enlighet med vad som är särskilt föreskrivet i lag. Uppgifter från hemlig rumsavlyssning får dock behandlas endast om de rör förestående brott eller brott som avses i 27 kap. 23 a § 2 st. RB.

Det finns i huvudsak två regelområden som styr tillåtligheten av behandling av uppgifter i här aktuellt hänseende: registerförfattningarna, som gäller hanteringen av personuppgifter, och OSL, där sekretess kan utgöra hinder att överlämna uppgifter till annan myndighet. I de fall registerförfattningarna

inte är tillämpliga regleras behandlingen av personuppgifter i stället generellt av dataskyddsförordningen (GDPR).

Brottsdatalagen (2018:1177) – BDL – är den registerförfattning som gäller för myndigheters behandling av personuppgifter vid bl.a. brottsbekämpning, lagföring och straffverkställighet.⁴⁷ Brottsdatalagen är en ramlag. Annan lag eller förordning som innehåller någon bestämmelse som avviker från brottsdatalagen har företräde (1 kap. 5 § BDL).

Sedan den 1 januari 2019 finns sådana föreskrifter för åklagares del i lagen (2018:1697) om åklagarväsendets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område (ÅVBDL), för polisens del i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område (PBDL) och för tullens del i lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område (TBDL). Dessa lagar föreskriver också i vilken utsträckning som sådana uppgifter kan överlämnas till Eurojust, Europol, Interpol och till polis- eller åklagarmyndighet i en stat som är ansluten till Interpol, se avsnitt 3.17.3. Dessa lagar gäller utöver BDL och har företräde framför denna ramlag.

I tidigare förarbeten har uttalats att bestämmelserna i registerförfattningarna är tillämpliga även på uppgifter som insamlats från hemliga tvångsmedel.⁴⁸

Sidoinformation är ofta personuppgifter. I brottsdatalagen definieras *personuppgift* som ”varje upplysning om en identifierad eller identifierbar fysisk person som är i livet” (1 kap. 6 §). Med *behandling* avses en åtgärd eller kombination av åtgärder som vidtas i fråga om personuppgifter, oavsett om det görs automatiserat eller inte, t.ex. insamling, registrering, organisering, strukturering, lagring, bearbetning eller ändring, framtagning, läsning, användning, utlämnande, spridning eller tillhandahållande på annat sätt, justering, sammanföring, begränsning, radering eller förstöring.

När åklagare beslutar om överlämnande av sidoinformation (personuppgifter) till underrättelseverksamhet eller annan förundersökning krävs att denna personuppgiftsbehandling är förenlig med bestämmelserna i ÅVBDL och BDL.

ÅVBDL gäller utöver BDL när Åklagarmyndigheten eller Ekobrottsmyndigheten i egenskap av behörig myndighet behandlar personuppgifter i åklagarverksamhet i syfte att

- förebygga eller förhindra brottslig verksamhet
- utreda eller lagföra brott
- handlägga frågor om ändring eller verkställighet av straffrättsliga påföljder, eller

⁴⁷ Observera att BDL inte är tillämplig vid bl.a. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter som rör nationell säkerhet, se 1 kap. 4 § BDL.

⁴⁸ Prop. 2009/10:85 s. 78.

- handlägga frågor som rör upprätthållande av allmän ordning och säkerhet (1 kap. 1 § ÅVBDL).

Krav på rättslig grund

All personuppgiftsbehandling kräver en rättslig grund. Enligt 2 kap. 1 § ÅVBDL får personuppgifter behandlas om det är nödvändigt för att Åklagarmyndigheten eller Ekobrottsmyndigheten ska kunna utföra följande uppgifter:

- förebygga eller förhindra brottslig verksamhet,
- utreda eller lagföra brott,
- handlägga frågor om ändring eller verkställighet av straffrättsliga påföljder,
- handlägga frågor som rör upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, eller
- fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden.

Krav på att behandlingen sker för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål

Utöver kravet på en rättslig grund för personuppgiftsbehandlingen finns också ett krav på att behandlingen sker för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Om ändamålet för behandlingen inte framgår av sammanhanget eller på annat sätt ska det tydliggöras genom en särskild upplysning (2 kap. 3 § BDL med hänvisning till bl.a. 2 kap. 4 § BDL).⁴⁹ Dessa krav på ändamål innebär således att det inte är helt fritt att behandla vilka personuppgifter som helst endast för att det finns en grund för behandlingen. Med särskilda ändamål menas att dessa ska vara tillräckligt specificerade för att ge ledning för bedömningen av vilka uppgifter som är adekvata och relevanta för den aktuella behandlingen och för att avgöra att inte för många uppgifter behandlas. För att vara ett berättigat ändamål ska det ha en koppling till den rättsliga grunden.⁵⁰ För åklagares del är ändamålet med personuppgiftsbehandling ofta förundersökning av ett visst brott, och detta ändamål har då en given koppling till den rättsliga grunden under 2 kap. 1 § 2 p. ÅVBDL: "utreda eller lagföra brott". Ett sådant ändamål är givet i sitt sammanhang och behöver knappast anges särskilt. Ändamålet med behandlingen av personuppgifter framgår dock inte alltid lika klart av sammanhanget, t.ex. i underrättelseverksamheten, och då kan det finnas ett behov att upplysa om det.⁵¹

⁴⁹ Kravet på sådan särskild upplysning gäller enligt ÅVBDL endast vid behandling av personuppgifter som har gjorts gemensamt tillgängliga, se vidare 2 kap. 3 § ÅVBDL med hänvisningar.

⁵⁰ Prop. 2017/18:232 s. 120.

⁵¹ Prop. 2017/18:232 s. 122.

Kraven på rättslig grund och ändamål gäller för all behandling av personuppgifter – från insamlingen av uppgifterna och varje åtgärd med dem därefter som innebär behandling.

Behandling för nya ändamål

Enligt 2 kap. 2 § ÅVBDDL gäller för behandling av personuppgifter för nya ändamål (t.ex. för att överlämna uppgifter från hemliga tvångsmedel från en förundersökning till en annan eller till underrättelseverksamhet) vad som föreskrivs därom i BDL.

Enligt 2 kap. 4 § BDL krävs för behandling för nya ändamål – inom den lagens tillämpningsområde – att det dessförinnan säkerställs att 1. det finns en rättslig grund (enligt 2 kap. 1 § BDL) för den nya behandlingen, och 2. att det är nödvändigt och proportionerligt att personuppgifterna behandlas för det nya ändamålet. Denna prövning behöver dock inte göras om det finns en skyldighet att lämna uppgifter enligt lag eller förordning.⁵² Den nu beskrivna bestämmelsen om prövning är tillämplig också vid en myndighets begäran om utlämnande av uppgifter enligt 6 kap. 5 § OSL, såvida det inte är fråga om en uppgift som den tillfrågade myndigheten är skyldig att lämna enligt lag eller förordning. Enligt denna paragraf ska en myndighet på begäran av en annan myndighet lämna uppgift som den förfogar över, om inte uppgiften är sekretessbelagd eller det skulle hindra arbetets behöriga gång.

Med rättslig grund enligt 2 kap. 1 § BDL avses i princip samma saker som enligt 2 kap. 1 § 1–4 p ÅVBDDL. Det krävs alltså att den nya behandlingen är nödvändig för att en behörig myndighet ska kunna utföra sin uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Att denna prövning framgår av BDL och inte ÅVBDDL grundar sig på lagstiftarens bedömning att det saknas skäl att i registerförfattningarna (såsom ÅVBDDL) införa någon annan begränsning av möjligheterna att tillhandahålla uppgifter för nya ändamål inom BDL:s område.⁵³

I förarbetena anges som exempel på det ovanstående att det vid utredning av ett brott upptäcks att brottet i fråga har betydelse för underrättelseverksamhet om annan brottslighet, t.ex. att vapen påträffas som kan ha samband med andra händelser.⁵⁴

Att en prövning ska ske av rättslig grund och proportionalitet vid överföring av personuppgifter mellan brottsbekämpande myndigheter är till för att skydda enskildas personliga integritet och se till att samhällets resurser används på ett rationellt och effektivt sätt. I den andra vågskålen ligger dock

⁵² Sådan skyldighet föreskrivs både inom och utanför förundersöknings- och brottmålsförfarandet, t.ex. i FUK, förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol, förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. För fler exempel, se prop. 2017/18:232 s. 137 f.

⁵³ Prop. 2017/18:269 s. 141.

⁵⁴ Prop. 2017/18:232 s. 127.

det tunga intresset av en effektiv bekämpning av en brottslighet som i allt högre utsträckning verkar över såväl geografiska gränser som myndighetsgränser, vilket kräver en väl fungerande samverkan mellan myndigheterna. I förarbetena uttalas att det alltid bör anses vara nödvändigt och proportionerligt att behandla personuppgifter för att tillhandahålla information som behövs i andra behöriga myndigheters brottsbekämpande verksamhet.⁵⁵ Dessa bestämmelser tillämpas när sidoinformation ska överföras från förundersökning till underrättelseverksamhet och när information ska överlämnas andra hållet, dvs. från underrättelseverksamhet till förundersökning.

3.17.2 Överlämnande av sidoinformation i internationella ärenden

Utlämnande av personuppgifter till **Eurojust, Interpol, Europol eller en polismyndighet eller åklagarmyndighet i en stat som är ansluten till Interpol** får, enligt 2 kap. 5 § 1 st. ÅVB DL, ske under förutsättning att det är förenligt med svenska intressen och endast om mottagaren behöver uppgifterna för att utföra en sådan uppgift som utgör en rättslig grund för behandlingen av uppgiften enligt 2 kap. 1 § samma lag, dvs. för att

- förebygga eller förhindra brottslig verksamhet,
- utreda eller lagföra brott,
- handlägga frågor om ändring eller verkställighet av straffrättsliga påföljder,
- handlägga frågor som rör upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, eller
- fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden

Denna bestämmelse är sekretessbrytande, därför utgör sekretess inte något hinder.

Att lämna ut personuppgifter till **andra utländska myndigheter eller mellanfolkliga organisationer** får ske i den utsträckning som framgår av internationella överenskommelser som Sverige tillträtt efter riksdagens godkännande (2 kap. 5 § 3 st. ÅVB DL). Denna bestämmelse är sekretessbrytande när en sådan internationell överenskommelse ålägger Sverige att lämna ut uppgifter. Bestämmelsen är däremot inte tillämplig på överenskommelser där det enbart sägs att utlämnande får ske. I sådana fall kan överlämnande tänkas ske efter en sekretessprövning enligt exempelvis 8 kap. 3 § eller 10 kap. 2 § OSL.⁵⁶ Exempel på överenskommelser som kan vara aktuella i de här avseendena återfinns i tillkännagivandet (2012:605) av överenskommelser som avses i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

⁵⁵ Se prop. 2017/18:232 s. 130 och prop. 2017/18:269 s. 142.

⁵⁶ Se prop. 2017/18:269 s. 359 och prop. 2014/15:63 s. 116 och 149.

När det gäller utlämnande till **tredjeland, dvs. stat som inte är medlemsstat i EU, Island, Lichtenstein, Norge eller Schweiz, och andra internationella organisationer** finns ytterligare bestämmelser att iaktta i 8 kap. BDL.

3.17.2.1 Informationsutbyte med Europol och Eurojust

Europol

I utredningar som har internationella förgreningar kan Europol bidra med att bl.a. samköra uppgifter (som sökord) i sina register och på så vis koppla ihop utredningar i olika länder som har gemensamma intressen (s.k. *cross-checking*). Europol kan även behandla uppgifter för operativa analyser eller för att underlätta informationsutbyte. Detta kan i sin tur aktualisera internationellt samarbete i form av rättshjälpsansökningar, europeisk utredningsorder och gemensamma utredningsgrupper (JIT:ar).

Europol förfogar över databaser med information från underrättelser och förundersökningar. Informationen kan kommuniceras genom Europols elektroniska kommunikationssystem SIENA (*Secure Information Exchange Network Application*). Den information som behandlas kan vara t.ex. personuppgifter, uppgifter om en persons tillhörighet till en kriminell organisation, telefonnummer, ekonomiska uppgifter om exempelvis bankkonton, kreditkort, företagsnamn, registreringsnummer på fordon etc.⁵⁷ En förutsättning för att sådana sökningar och analyser ska ge resultat är att de brottsbekämpande myndigheterna i de olika länderna bidrar med uppgifter till Europols databaser.

Det kan därför vara värdefullt för en åklagare som misstänker internationella förgreningar i sitt ärende att låta samla ihop intressanta data, t.ex. namn på personer, telefonnummer, bankkontonummer, registreringsnummer på fordon etc. och överlämna som sidoinformation till Europol för att be om besked huruvida sökningar i databasen på dessa data ger någon träff. Om det visar sig bli träff i andra ärenden som delat med sig av information till Europol kan man överväga att lämna ytterligare information för operationella analyser. För praktisk hjälp i dessa frågor kan åklagaren eller utredaren vända sig till en internationell operativ handläggare inom aktuellt svenskt polisområde, till SPOC (Single Point of Contact) vid Nationella operativa avdelningen eller till det svenska sambandskontoret vid Europol i Haag. Observera att åklagaren inte kan överlämna informationen direkt till Europol utan måste göra detta via den svenska polisen.

Vid Europols hantering av uppgifter som lämnas dit av medlemsstater, tredjeland och internationella organisationer ska den som överlämnar uppgifterna ange begränsningar i fråga om åtkomst och användning av dessa.

⁵⁷ För en fullständig förteckning över vilka uppgifter som får behandlas i vilka syften, se Bilaga II till Europolförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/794).

Europol ska iaktta sådana begränsningar.⁵⁸ Begränsningarna anges i s.k. handlingskoder (*handling codes*) enligt följande indelning.

H0 – Informationen får användas inom brottsbekämpning, inkl. förundersökningar.

H1 – Informationen får inte användas som bevismaterial i rättsliga förfaranden utan att skriftligt tillstånd har inhämtats från tillhandahållaren av uppgifterna.

H2 – Informationen får inte spridas utan att skriftligt tillstånd har inhämtats från tillhandahållaren av uppgifterna.

H3 – Andra begränsningar gäller och förklaras i fritext. (T.ex. för att ange olika handlingskoder för olika länder: H1 för de länder som är med i ett pågående samarbete/JIT och H2 för övriga länder.)

Om t.ex. polis eller åklagare i en medlemsstat ber om en sökning på en viss uppgift i Europols databas och denna existerar där såsom en uppgift som någon annan tillhandahållit Europol med handlingskod H0 eller H1, signaleras detta som en "träff" (respektive "icke träff" vid negativt sökresultat). Det kan t.ex. röra sig om uppgiften att det pågår förundersökning mot personen X i landet Y. Denna uppgift (dvs. träff/icke träff) får den sökande reda på, oavsett om den som tillhandahållit den matchande uppgiften har lämnat användningsbegränsande villkor för själva uppgiften. Om sökningen ger en träff ska Europol inleda ett förfarande genom vilket uppgifter som gav upphov till träffen får lämnas ut, i enlighet med det beslut som har fattats av den som har lämnat uppgifterna till Europol.⁵⁹ Detta förfarande kan leda till att de bakomliggande uppgifterna lämnas ut till den sökande medlemsstaten mot att denna förbinder sig att följa de eventuella användningsbegränsande villkor som utlämnande myndighet ställer.

Det är viktigt att framhålla att Europol inte disponerar fritt över den information som nationella brottsutredande myndigheter delar med sig av. Europol är bundet av den handlingskod som tillhandahållaren av informationen har bestämt och har dessutom egna bestämmelser om gallring av personuppgifter. Tillhandahållaren av informationen är dessutom skyldig att informera Europol om den i sina egna register utplånar personuppgifter som har lämnats till Europol.⁶⁰ Tillhandahållaren kan också begära att Europol vid någon tidpunkt utplånar uppgifter som överlämnats dit. Europol ska iaktta även en sådan begränsning i fråga om åtkomst till och användning av uppgifterna.⁶¹

Europol – med sin operativa analysförmåga och sin allokerade informations-tillgång – lämpar sig väl som en integrerad utredningsresurs i förundersökningar med internationella kopplingar. I den mån den personal på Europol

⁵⁸ Artikel 19 i Europolförordningen.

⁵⁹ Artikel 20.2 Europolförordningen.

⁶⁰ Artikel 31 i Europolförordningen.

⁶¹ Artikel 19.2 och 31.4 i Europolförordningen.

som tas i anspråk som utredningsresurs i en svensk förundersökning får del av material från exempelvis hemliga tvångsmedel kan åklagaren/förundersökningsledaren behålla kontrollen över materialet genom att ange handlingskoder för behandlingen av denna information och utöva ett bestämmande inflytande över tidpunkten för förstöring av materialet.

Om exempelvis en svensk åklagare vill använda Europols resurser i sin utredning kan han eller hon, via svensk polis enligt vad som framgått ovan, lämna förundersökningsmaterial till analytikerna vid Europol och bestämma handlingskod H2 för materialet. Denna kod förhindrar att något av materialet sprids till någon utanför analysgruppen utan åklagarens skriftliga tillstånd. Om analytiker hittar kopplingar i det svenska förundersökningsmaterialet till andra tillhandahållares uppgifter styr handlingskoderna huruvida den informationen ens får nämnas till den andra parten. I praktiken får då t.ex. den svenska åklagaren en vink om att en viss uppgift i utredningen kan ge träff i annat material om handlingskoden ändras till exempelvis H1. Om både den svenska åklagaren och den andra person som tillhandahållit material går med på att träffen ska meddelas den andra parten möjliggörs på sikt ett utbyte av information som kan vara de båda utredningarna till gagn.

När det gäller överlämnande av uppgifter från hemliga tvångsmedel till Europol bör detta ske i form av sidoinformation enligt 27 kap. 24 § 3 st. RB. I övrigt finns grunden för detta att finna i 2 kap. 5 § 1 st. ÅVBDL. Förundersökningsledaren bör dokumentera detta i ett beslut på sätt som framgår såväl av [avsnitt 3.12](#) som av polisens riktlinjer i PM 2017:53. När väl åklagaren är färdig med sitt ärende och upptagningarna och uppteckningarna ska förstöras, kan åklagaren uppdra åt Europol att förstöra det material som har förts över dit.

Eurojust

Utbyte av information från förundersökningar i olika medlemsländer kan också ske via Eurojust. Vid förundersökningar med internationell anknytning har åklagare en möjlighet (och ibland en skyldighet) att utbyta information med Eurojust via sin nationella medlem där.⁶² Detta informationsutbyte kan även omfatta uppgifter från hemliga tvångsmedel.

Åklagaren överlämnar då uppgifterna till den nationella medlemmen, som i sin tur för in uppgifterna i ett för ärendet upprättat tillfälligt arbetsregister. Den nationella medlemmen beslutar huruvida tillgången till det tillfälliga arbetsregistret ska vara begränsad eller tillgång till hela eller delar av registret ska ges till andra nationella medlemmar, till behörig Eurojustpersonal m.fl. Den nationella medlemmen beslutar också om vilken information från det tillfälliga arbetsregistret som ska föras in i ett index och kan låta dessa upp-

⁶² Om denna skyldighet, se artikel 21 i Eurojustförordningen – Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1727).

gifter bli föremål för träff vid sökningar i Eurojusts ärendehanteringssystem.⁶³ Vid en träff i systemet kontaktar den nationella medlemmen förundersökningsledaren för att få dennes tillstånd att dela med sig av träffinformationen till annat eller andra berörda länders förundersökningsledare. På så vis kan man även vid Eurojust finna anknytningar mellan olika förundersökningar i olika EU-länder. Liksom Europol har även Eurojust möjlighet att erbjuda operativ hjälp med analys av information.

De uppgifter som lämnas över till Eurojust på detta vis raderas normalt ur det tillfälliga arbetsregistret (och därmed hela ärendehanteringssystemet) i samband med att ärendet hos den nationella medlemmen vid Eurojust avslutas. Av Eurojustförordningen framgår i övrigt de bestämmelser som där gäller för behandling inklusive bevarande och radering av operativa personuppgifter.

När det gäller överlämnande av uppgifter från hemliga tvångsmedel till Eurojust bör detta ske i form av sidoinformation enligt 27 kap. 24 § 3 st. RB. I övrigt finns grunden för detta att finna i 2 kap. 5 § 1 st. ÅVBDL. Förundersökningsledaren bör dokumentera detta i ett beslut på sätt som framgår såväl av [avsnitt 3.12](#) som av polisens riktlinjer i PM 2017:53. När väl åklagaren är färdig med sitt ärende och upptagningarna och uppteckningarna ska förstöras, kan åklagaren uppdra åt den nationella medlemmen vid Eurojust att förstöra det material som har förts över dit.

För en beskrivning av JIT-samarbete och koordineringsmöten, som kan initieras genom Eurojusts förmedling, hänvisas till RåV 2022:26, avsnitt 7.7.2.

3.17.3 Överlämnande av sidoinformation ska vara förenligt med OSL

När väl förutsättningarna för överlämnande av sidoinformation eller annan information finns enligt tillämpliga bestämmelser om personuppgiftsbehandling måste alltid ett utlämnande även vara förenligt med reglerna i OSL, vilket ger ett grundläggande integritetsskydd i åklagarverksamheten.⁶⁴

Detsamma får anses gälla även avseende information som inte utgör personuppgifter.

Sekretess gäller som huvudregel mellan myndigheter (8 kap. 1 § OSL) eller olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet (8 kap. 2 § OSL). När sekretessbelagda uppgifter ska överlämnas mellan åklagare och annan brottsbekämpande myndighet, såsom polisen eller tullen, krävs särskilt författningsstöd för detta. Det kan finnas flera stöd för det.

⁶³ Se artikel 24 i Eurojustförordningen.

⁶⁴ Prop. 2014/15:237 s. 63.

Sekretessbrytande regler i registerförfattningar

Sekretess för enskilda personliga och ekonomiska förhållanden enligt 35 kap. 1 § OSL – som bl.a. gäller under förundersökning – och för enskilda bostadsadress och andra kontaktuppgifter enligt 21 kap. 3 § OSL hindrar inte att uppgifter lämnas ut bl.a. enligt vad som föreskrivs i de brottsbekämpande myndigheternas respektive registerförfattningar. Sådana sekretessbrytande regler finns bl.a. i 2 kap. 6 § ÅVBDL och i 2 kap. 8–10 §§ PBDL.

Nödvändigt utlämnande enligt 10 kap. 2 § OSL

10 kap. 2 § OSL föreskriver att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Sekretessen får efterges endast i sådana fall då ett utlämnande av uppgifterna är en nödvändig förutsättning för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra ett visst åliggande. Hur starkt intresse den mottagande myndigheten har av uppgiften är inte relevant för tillämpningen av denna bestämmelse.

Uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning

Av 10 kap. 28 § OSL framgår att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning.

Generalklausulen

Den bestämmelse som ofta ligger närmast till hands att stödja ett utlämnande av sekretessbelagda uppgifter på mellan åklagare och polis eller tull är generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Av bestämmelsen framgår att en sekretessbelagd uppgift får överlämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Denna bestämmelse gäller med vissa i paragrafen särskilt angivna undantag, som inte är intressanta i detta sammanhang. Ett överlämnande av sekretessbelagda uppgifter enligt generalklausulen kan göras utan någon uttrycklig begäran från den mottagande myndigheten. I förarbetena till sekretesslagen framhålls särskilt att generalklausulen är tillämplig i fråga om lämnande av sekretessbelagda uppgifter till polis eller åklagare under förundersökning i brottmål. I prop. 1983/84:142 s. 18 påpekas dessutom att uppgifter om brott kan lämnas utan samband med en förundersökning och på den utlämnande myndighetens initiativ.

Sekretess gäller i regel för uppgifter som hänför sig till förundersökning eller underrättelseverksamhet hos alla myndigheter i Sverige (se 18 kap. 1–2 §§ OSL). Därmed är det i normala fall oproblematiskt ur sekretesshänseende att lämna över uppgifter mellan myndigheter med stöd av generalklausulen. Om en sekretessbelagd uppgift överlämnas till annan myndighet, särskilt en icke brottsbekämpande myndighet, bör det vid överlämnandet till den andra myndigheten erinras om att sekretessen gäller även hos dem. Skulle den

överlämnande myndighetens egen verksamhet riskera att skadas om uppgiften överlämnades kan det i stället bli aktuellt att pröva om utlämnande är befogat med stöd av t.ex. 10 kap. 2 eller 28 § OSL.

När åklagare överväger att lämna sidoinformation från hemliga tvångsmedel till underrättelseverksamhet bör han eller hon fråga sig vilka konsekvenser det kan få för utredningen om informationen används på något sätt i underrättelseverksamheten. Och på motsvarande sätt måste naturligtvis polisen resonera när det är fråga om att föra in underrättelseinformation i en förundersökning. Möjligheterna att hemlighålla information är begränsade inom ramen för en förundersökning. Detta följer av förundersökningens ändamål (att förbereda bevisningen för en rättegång) och av den misstänktes insynsrett i förundersökningsmaterialet (partsinsyn).

Sekretess mot utländska myndigheter eller mellanfolkliga organisationer

Enligt 8 kap. 3 § OSL får en sekretesskyddad uppgift röjas för en utländsk myndighet eller en mellanfolklig organisation i två situationer. Den ena är när utlämnandet sker enligt särskild föreskrift i lag eller förordning. Den andra är när uppgiften i motsvarande fall skulle få lämnas till en svensk myndighet och det enligt den utlämnande myndigheten står klart att det är förenligt med svenska intressen att uppgiften lämnas.

3.17.4 Överlämnande av sidoinformation utanför brottsbekämpande verksamhet

Som framgått ovan hanterar BDL endast behandling av personuppgifter som har stöd i de egna rättsliga grunderna och för de ändamål som har koppling till dessa. När en brottsbekämpande myndighet i denna verksamhet avser att behandla personuppgifter för ändamål som ligger utanför BDL:s tillämpningsområde – också när det gäller frågan om tillhandahållande av uppgifter till andra – tillämpas i stället dataskyddsförordningen.⁶⁵ Dock framgår härom i 2 kap. 22 § BDL att, innan personuppgifter som behandlas med stöd av BDL behandlas för ett ändamål utanför lagens tillämpningsområde, ska det säkerställas att det är nödvändigt och proportionerligt att personuppgifterna behandlas för det ändamålet. Denna prövning behöver dock inte göras om det finns en skyldighet att lämna uppgifter i lag eller förordning.⁶⁶

Dataskyddsförordningen utgår, liksom BDL, från att varje behandling av personuppgifter ska vila på en rättslig grund. De rättsliga grunderna är upp-

⁶⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

⁶⁶ En sådan skyldighet som kan aktualiseras under förundersökning, är den för bl.a. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen enligt 14 kap. 1 § 2 socialtjänstlagen att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom eller misstänker att barn far illa. Se vidare prop. 2017/18:232 s. 138.

räknade i artikel 6.1 i förordningen. Av dessa är det förmodligen främst punkterna c), d) och e) som aktualiseras när brottsbekämpande myndigheter lämnar ut personuppgifter för ändamål som inte omfattas av BDL. Behandling är således laglig enligt artikel 6.1 c) om den är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige, enligt d) om den är nödvändig för att skydda intressen som är av grundläggande betydelse för den registrerade eller en annan fysisk person och enligt 6.1 e) om den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning.

4 Granskning och förstöring av upptagningar

4.1 Granskning

Material som härrör från ett hemligt tvångsmedel ska granskas snarast möjligt.⁶⁷ Granskningsrätten tillkommer enligt bestämmelserna rättsens ledamöter, undersökningsledaren eller åklagaren.⁶⁸ I praktiken är det åklagaren som ansvarar för att granskning sker. Polisen har inte någon självständig rätt att granska materialet. Åklagaren kan dock uppdra åt polisen att genomföra granskningen.

Med hänsyn till att materialet från hemliga tvångsmedel ofta är synnerligen omfattande finns det sällan eller aldrig någon faktisk möjlighet för åklagaren att själv utföra granskningen. Normalt är det i stället den eller de personer som har till uppgift att avlyssna samtalen som tillsammans med utredningspersonal hos polisen utför granskningen. När åklagaren som ett led i sin befogenhet att bestämma vilka utredningsåtgärder som ska vidtas i en förundersökning uppdrar åt polisen att utföra granskningsarbetet, bör polisen samtidigt uppmanas att dokumentera vem eller vilka som utför granskningen. Det är också av central betydelse att åklagaren gör klart för polisen att granskningen även ska innefatta alla omständigheter som kan bedömas vara till fördel för den misstänkte.

Granskningen syftar till att urskilja material som omedelbart ska förstöras under förundersökningens gång. Först och främst gäller det material som avser telefonsamtal eller annat meddelande, samtal eller tal där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § 2–6 st. RB, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt framkommit. Sådant material ska förstöras omedelbart efter det att det har kommit fram att avlyssningsförbudet är tillämpligt. Motsvarande gäller för HDA, men där gäller även att uppgifter som enligt 27 kap. 2 § 1 st RB hindrar beslag omedelbart ska förstöras. Se närmare i [kapitel 5](#) om avlyssningsförbudet.

Granskningen ska vidare urskilja material som inte är av betydelse från brottsutredningssynpunkt. Som framgår nedan är det dock svårt att under förundersökningen bedöma om något material saknar sådan betydelse. Därför ska i regel allt material sparas till dess skyldigheten att förstöra allt material har infunnit sig.

⁶⁷ 27 kap. 24 § RB och 28 § HDA-lagen.

⁶⁸ 27 kap. 24 § 1 st. jämfört med 12 § RB.

4.2 Förstöring

Upptagningar och uppteckningar från hemliga tvångsmedel ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess att förundersökningen lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. De ska därefter förstöras.

Om förundersökningen gäller flera misstänkta personer och denna läggs ned i förhållande till någon av dem inträder inte skyldigheten att förstöra materialet som gäller den avförde förrän förstörandeskyldigheten inträtt i förhållande till samtliga misstänkta och förundersökningen i stort.

Material som omfattas av avlyssningsförbudet ska förstöras genast, när det kommit fram att avlyssningsförbudet är tillämpligt på materialet.

Att förstöra material under pågående förundersökning bör annars undvikas.

När överskottsmaterial lämnas till annan förundersökning övergår ansvaret för förstöring av det överlämnade materialet till mottagande förundersökningsledare. Mottagande förundersökningsledare ska informeras om detta skriftligen. För att underlätta bevakningen av förstörandeskyldigheten bör ett nytt HTM-Cåbra-ärende upprättas för överskottsinformationen. Samma regler om förstöring gäller även där.

Det är förundersökningsledaren som ansvarar för att materialet blir förstört när så ska ske.

Uppteckningar och upptagningar från hemliga tvångsmedel ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet har avgjorts slutligt. I de delar materialet är av betydelse för att förhindra förestående brott ska det bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. Det ska därefter förstöras.⁶⁹

Med uttrycket "målet har avgjorts slutligt" åsyftas att det ska föreligga ett lagakraftvunnet avgörande.⁷⁰

Om åtal väckts mot flera personer ska bevarande ske till dess det finns ett lagakraftvunnet avgörande gentemot samtliga personer som åtalats. För det fall åtal väckts och prövats i en friande dom avseende ett brott som aldrig preskriberas, brukar polisen vilja fortsätta utreda brottet och således inte lägga ned förundersökningen. För att kunna bevara material från hemliga tvångsmedel i liknande fall bör åklagaren, innan den domen vinner laga kraft, besluta om att återuppta förundersökningen för det aktuella brottet och

⁶⁹ 27 kap. 24 § 2 st. RB och 28 § HDA-lagen.

⁷⁰ Prop. 1988/89:124 s. 69.

överlämna ledningen av förundersökningen och materialet från hemliga tvångsmedel till polisen.⁷¹

I händelse av att åklagaren under utredningen fått egna fysiska kopior av materialet, exempelvis på CD-skiva eller andra databärare, är det åklagaren som ansvarar för att materialet förstörs. Förstöringen bör ske genom polisens försorg för att säkerställa att information raderas på rätt sätt. Såväl mottagandet av de fysiska kopiorna som förstörandebeslut avseende desamma bör diarieföras av någon för detta ansvarig person i den utredande myndigheten. På så vis uppnås en enhetlig kontroll över vilka kopior som finns av materialet och vilka som innehar dessa.

4.2.1 Kopior till försvarare

Det har förekommit att kopior av hemligt avlyssningsmaterial lämnats ut till exempelvis försvarare. Det är tveksamt om detta överhuvudtaget är lämpligt, eftersom åklagaren då avhänder sig kontrollen över att materialet förstörs. I det här avseendet kolliderar åklagarens ansvar för förstöring enligt 27 kap. 24 § RB med den misstänktes och försvararens rätt till kopior av förundersökningsmaterial enligt 23 kap. 21 a § RB.⁷²

4.2.2 Överskottsinformation

Om det i materialet finns överskottsinformation som enligt förundersökningsledarens beslut får användas i annan förundersökning bör överlämnandet, som framgår ovan av [avsnitt 3.13](#), ske genom att materialet kopieras över till ett särskilt lagringsmedium som överlämnas. Då kan materialet i den ursprungliga förundersökningen förstöras oberoende av överskottsinformationen.

Den överlämnade överskottsinformationen ska sedan förstöras genom beslut av förundersökningsledaren i den nya förundersökningen när den nya förundersökningen lagts ned eller avslutats eller, om åtal har väckts, målet avgjorts slutligt. Om överskottsinformation från hemliga tvångsmedel överlämnas för att användas i en annan förundersökning bör detta diarieföras i ett nytt HTM-Cåbra-ärende som upprättas för den mottagande förundersökningen och förstörelsebeslutet ska sedan noteras i det ärendet.

4.2.3 Material som omedelbart ska förstöras

Upptagningar och uppteckningar från HAK, HRA och HDA som avser telefonsamtal eller annat meddelande, samtal eller tal där någon yttrar sig som, på grund av bestämmelserna i 36 kap 5 § 2–6 st. RB, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt framkommit

⁷¹ Se SOU 2018:61 s. 276.

⁷² Se även RåV 2022:26, avsnitt 7.2.

ska omedelbart förstöras.⁷³ För HDA gäller därutöver att information som omfattas av beslagsförbudet enligt 27 kap. 2 § 1 st. RB omedelbart ska förstöras. Se närmare under avsnitt 5.

4.3 Särskilt material som inte ska förstöras

Utskrifter av samtal från hemliga tvångsmedel som tagits in i ett förundersökningsprotokoll blir en del av en allmän handling. Sådant material ska inte förstöras. Skälet är att materialet av rättssäkerhetsskäl bör kunna granskas i efterhand, exempelvis i resningsärenden. Materialet får inte gallras annat än enligt de regler som gäller gallring av förundersökningsprotokoll.⁷⁴ Detta gäller alla utskrifter eller promemorior som finns medtagna i förundersökningsprotokollet.

Om ett förundersökningsprotokoll har upprättats men åtal inte väcks gäller samma förfaringssätt.

Observera att det ovan sagda inte gäller originalupptagningarna som alltid ska förstöras. Detta gäller även de upptagningar som spelats upp inför rätten men som inte getts in till rätten.

Efter ett uttalande av SIN med anledning av en granskning av hanteringen av hemliga tvångsmedel vid en åklagarkammare har osäkerhet uppstått hur uttalandet ska tolkas i visst avseende. Det gäller punkten 4.3 i uttalandet. Nämnden skriver följande.⁷⁵

Förstöringsskyldigheten enligt 27 kap 24 § andra stycket RB omfattar alla upptagningar och uppteckningar, såväl original som kopior, oberoende av på vilket lagringsmedium materialet finns. Detta gäller oavsett om materialet tagits in i ett förundersökningsprotokoll.

Utvecklingscentrums uppfattning är att beslutet inte ska tolkas som att även material som tagits in i ett förundersökningsprotokoll ska förstöras. Utvecklingscentrum har varit i kontakt med nämnden och då fått bekräftat att avsikten med formuleringen i aktuellt avsnitt är att påtala att alla inspelningar av samtal ska förstöras även om utskrifter av samtalen tagits med i förundersökningsprotokollet, utskrifterna i förundersökningsprotokollet ska däremot inte förstöras.

SIN uttalar att även bearbetat material och handlingar med anteckningar från hemlig tvångsmedelsanvändning ska förstöras. Även minnesanteckningar ska enligt nämnden förstöras. Det hade inte gjorts i det granskade fallet.⁷⁶

⁷³ 27 kap. 22 § RB och 27 § HDA-lagen.

⁷⁴ Gunnel Lindberg; Straffprocessuella tvångsmedel, tredje upplagan, s. 522.

⁷⁵ SIN:s uttalande 2015-02-18, dnr 325-2014.

⁷⁶ SIN:s uttalande 2015-02-18, dnr 325-2014.

4.4 När ska materialet förstöras?

Det finns inte någon uttrycklig regel om när materialet ska förstöras. Bestämmelsen i 27 kap. 24 § 2 st. RB anger endast vid vilken tidpunkt skyldigheten att förstöra inträder men anger inte närmare hur lång tid man har på sig att verkställa förstöringen.

I de ärenden där det inte finns några särskilda omständigheter som motiverar att beslut om förstöring dröjer anser SIN att en tidsutdräkt på två månader innebär att beslutet inte har fattats med erforderlig skyndsamhet. En omständighet som enligt SIN kan motivera uppskov med beslutet om förstöring kan vara att åklagaren, efter ett nedläggningsbeslut, förväntar sig en begäran om överprövning av nedläggningsbeslutet. SIN framhåller att det då bör finnas konkreta omständigheter som talar för att en begäran om överprövning kommer att göras och att åklagarens bedömning ska dokumenteras.⁷⁷

Klart är att reglerna medför en skyldighet för åklagaren att göra löpande prövning av om materialet från det hemliga tvångsmedlet ska bevaras eller inte. Även om åklagaren, vilket torde vara normalfallet, uppdragit åt annan att utföra granskningsarbetet, ligger det yttersta ansvaret för att en löpande prövning sker kvar hos åklagaren. Som bestämmelsen om förstöring nu är utformad ska endast det material bevaras som är av betydelse för brottsutredningen fram till dess skyldigheten att förstöra inträder. Material som inte har betydelse för utredningen ska således förstöras dessförinnan. Men i praktiken sparas allt material (med undantag för sådant som avlyssningsförbudet är tillämpligt på) till dess förstörandeskyldigheten inträder.

Det finns påtagliga risker med att fatta alltför tidiga beslut om förstörande. Inte sällan begär den misstänkte inom ramen för partsinsynen att få ta del av allt material som det hemliga tvångsmedlet genererat. Två avgöranden från Europadomstolen illustrerar riskerna med tidiga förstörandebeslut.⁷⁸ I båda fallen fälldes Finland för att ha kränkt den misstänktes rätt till en rättvis rättegång trots att åklagare och polis handlat i enlighet med den inhemska lagstiftningen och förstört material som saknade relevans för utredningen. Europadomstolen fann att agerandet inneburit en kränkning av den misstänktes rätt till en rättvis rättegång eftersom besluten att förstöra materialet under utredningsstadiet medfört att varken domstolen eller den misstänkte getts möjlighet att bedöma frågan om materialet varit relevant eller inte.

Mot bakgrund av svårigheterna att under en pågående utredning avgöra vilket material som är av betydelse ur brottsutredningssynpunkt sammantaget med Europadomstolens angivna domar måste utgångspunkten därför vara att materialet – så länge det inte är klart att det omedelbart måste för-

⁷⁷ SIN:s uttalande 2019-03-28, dnr 49-2018.

⁷⁸ Natunen mot Finland, SvJT 2009 s. 705, och Janatuinen mot Finland, SvJT 2010 s. 187.

störas enligt 27 kap. 22 § RB eller 27 § HDA-lagen – ska bevaras så länge förundersökning och lagföring pågår.

I ett ärende som granskats av SIN har nämnden konstaterat att beslut om förstöring av material från hemlig tvångsmedelsanvändning fattats först efter det att nämnden uppmärksammat att sådant saknats. Beslutet fattades drygt ett år efter det att förundersökningen lades ned. Det har inte framkommit några omständigheter som skulle kunna motivera att materialet i ärendet bevarats under så lång tid efter att förstöringsskyldigheten inträdde enligt 27 kap. 24 § 2 st. RB.

Nämnden konstaterade att det är viktigt att det dokumenteras i tvångsmedelsdiariet när förundersökningen avslutades, när den misstänkte avfördes från utredningen eller när målet avgjordes slutligt. Nämnden anser att sådana uppgifter ska dokumenteras i tvångsmedelsdiariet eller i akten eftersom uppgifterna utgör utgångspunkt för när underrättelseskyldigheten respektive förstöringsskyldigheten inträder.⁷⁹

4.5 Vem ska fatta beslut om förstörande?

Någon motsvarande formell regel likt 14 b § förundersökningskungörelsen (FUK) om underrättelseskyldigheten finns inte beträffande förstörandebeslut. I praktiken ligger dock ansvaret för förstörande, precis som vad som gäller beträffande underrättelser, på den åklagare som är eller, om förundersökningen är avslutad, har varit förundersökningsledare.⁸⁰ Ett sådant ansvar ligger väl i linje med bestämmelsen i 1 a § FUK som stadgar att förundersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet.

Möjligheten att överlämna överskottsinformation rörande andra brott kan leda till att material från ett hemligt tvångsmedel kan komma att ingå i flera förundersökningar samtidigt. Under [avsnitt 3.13](#) ovan har framhållits lämpligheten av att överskottsinformationen överförs till ett särskilt lagringsmedium. Den överlämnande åklagaren har ansvar för att det ursprungliga materialet, samt eventuella kopior han eller hon disponerar över, förstörs. I och med att överskottsinformationen överlämnats på ett särskilt lagringsmedium kan förstöringen av ursprungsmaterialet ske utan men för den nya förundersökningen. Ansvar för förstörandet av det överlämnade materialet åvilar den mottagande förundersökningsledaren. Den överlämnande åklagaren bör, vid överlämnandet, erinra den mottagande förundersökningsledaren om detta. Tillämpas ovan beskriven rutin kan eventuella tveksamheter kring vem som bär ansvaret i det aktuella fallet för förstörandebeslut undvikas.

⁷⁹ SIN:s uttalande 2015-02-18, dnr 325-2014. Se även SIN:s uttalanden 2015-03-25, dnr 237-2014 där nämnden konstaterade att förstöringsbeslut inte fattats och, från samma dag, dnr 2088-2014.

⁸⁰ SIN:s uttalanden 2012-04-26, dnr 103-2011 och 113-2011.

Ansvaret åvilar, som sagts ovan, den åklagare som är eller, om förundersökningen avslutats, har varit förundersökningsledare. För det fall denne inte kan fullgöra sin skyldighet, pga. semester, sjukdom, pension eller annan anledning, måste uppgiften fullgöras av annan åklagare. Det yttersta ansvaret för att det finns en åklagare som fattar beslut om förstörande åvilar kammarledningen. Vid varje kammare bör det därför finnas tydliga riktlinjer för rutinerna kring förstöring och bevakning av att sådan sker.

Om förundersökningsledningen av något skäl överlämnas till polisen för en förundersökning i vilken materialet från ett hemligt tvångsmedel finns kommer ansvaret för att det materialet förstörs i normalfallet att ligga hos den polisiära förundersökningsledaren.⁸¹ Denna tillämpning överensstämmer med förundersökningsledarens helhetsansvar för förundersökningen.

Om polisen använt överskottsinformation för att förhindra brott eller i underrättelsesyfte har åklagaren inte längre någon kontroll över materialet.⁸² Åklagaren bör oberoende av polisens hantering av informationen fatta sitt beslut om förstöring av materialet från det hemliga tvångsmedlet. Polisen bör försäkra sig om tillgång till materialet genom att överföra det till ett särskilt lagringsmedium. Det är sedan polisen som ansvarar för förstöringen eller gallringen av det använda materialet.

4.6 Dokumentation och diarieföring

Det finns inte någon dokumentationsskyldighet i lag eller förordning rörande förstörandebeslut. Dokumentationsskyldigheten följer av Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19), vilka föreskriver att de uppgifter som krävs för att man ska kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras.

SIN har i en rapport uppmärksammat att dokumentationen kring förstöring skiftar mellan olika åklagarkammare och att skilda rutiner medför att såväl intern som extern uppföljning och granskning försvåras.

För att möta dokumentationskraven och möjliggöra SIN:s lagenhetlighetskontroller är det nödvändigt att samtliga beslut rörande hemliga tvångsmedel dokumenteras och diarieförs. Ansvaret för rutinerna kring diarieföring vilar ytterst på kammarledningen.

I det enskilda ärendet är det den åklagare som är eller, om förundersökningen avslutats, har varit förundersökningsledare som ansvarar för att diarieföring sker. Förstörandebeslut ska vara skriftligt och diarieföring av beslutet ska ske i HTM-Cåbra. Beslutet ska expedieras till polismyndigheten. I beslutet ska åklagaren begära en skriftlig bekräftelse från polismyndigheten om att förstörande har skett. Denna skriftliga bekräftelse ska sedan diarieföras i HTM-

⁸¹ SIN:s uttalande 2011-09-29, dnr 96-2011.

⁸² SIN:s uttalanden 2012-04-26, dnr 103-2011 och 113-2011.

Cåbra. Härigenom kan vid granskning säkerställas att materialet verkligen har förstörts. Av Ärendehanteringshandboken framgår att åklagaren, för det fall någon bekräftelse inte har inkommit inom 14 dagar, ska påminna polisen om förstörandebeslutet.

SIN har i ett uttalande efter inspektion vid en åklagarkammare konstaterat att det i många ärenden saknats skriftlig bekräftelse från Polismyndigheten om att materialet förstörts. Nämnden uppmanade i de ärendena de ansvariga åklagarna att till nämnden inkomma med uppgifter om materialet förstörts och om verkställigheten i så fall dokumenterats.⁸³ I ett annat uttalande har nämnden uttalat att om sådan bekräftelse inte inkommer inom rimlig tid från polisen, får det anses ankomma på förundersökningsledaren att genom påminnelser eller erinringar få en sådan bekräftelse. Om detta inte hjälper bör förundersökningsledaren eller kammarchefen påtala förhållandena för polisledningen.⁸⁴

I förundersökningar där hemliga tvångsmedel använts och där förundersökningsledarskapet återgått till polisen (se avsnitt 4.5) bör den överlämnande åklagaren erinra polisen om att ansvaret för förstörandet övergått till den polisiära förundersökningsledaren. Detta görs lämpligen i HTM-Cåbra genom att en för detta ändamål avsedd handling skapas och expedieras till polisen.

För att polisen ska ha kontroll på att allt material förstörs måste man förteckna alla kopior som lämnas ut.

4.7 Särskilda bestämmelser om granskning och förstörande när hemliga tvångsmedel använts i Sverige på begäran av främmande stat

4.7.1 Rättslig hjälp enligt LIRB

I 4 kap. 25, 27, 28 a, 28 b och 28 c §§ LIRB finns bestämmelser som reglerar vad som gäller när en annan stat begär verkställighet av hemliga tvångsmedel mot personer som befinner sig i Sverige.

Av bestämmelserna framgår att material från sådana hemliga tvångsmedel inte behöver granskas samt att materialet endast får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning har skett om så är tillåtet enligt 27 kap. 24 § RB.

⁸³ SIN:s uttalande 2016-04-27, dnr 152-2015. Nämnden uttalade även att den avsåg att ta upp Polismyndighetens bristande handläggning till utredning i ett särskilt ärende.

⁸⁴ SIN:s uttalande 2016-03-16, dnr 86-2015. Se även SIN:s uttalande 2021-06-21, dnr 136-2019 med liknande innebörd.

Hur materialet sedan behandlas i det mottagande landet ligger utanför åklagarens kontroll. Observera dock att det finns en möjlighet enligt 5 kap. 2 § LIRB att som anmodad stat förena rättslig hjälp med villkor. Vid överlämnande av material från hemliga tvångsmedel kan det vara motiverat att ställa upp villkor för att säkerställa att materialet förstörs när det rättsliga förfarandet är avslutat i den ansökande staten.

4.7.2 Europeisk utredningsorder⁸⁵

I 3 kap. 4, 21, 34–37 b §§ lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder (LEU) finns bestämmelser som reglerar vad som gäller när en annan stat begär verkställighet i Sverige av en europeisk utredningsorder gällande HÖK, HAK, HKÖ, HRA eller HDA.

Av bestämmelserna framgår att material från sådana hemliga tvångsmedel inte behöver granskas samt att materialet endast får bevaras efter det att ärendet har avslutats hos åklagaren och bevismaterialet har överlämnats med stöd av 3 kap. 38 och 40 §§ LEU, om detta är tillåtet enligt 27 kap. 24 § RB.

Hur materialet sedan behandlas i det mottagande landet ligger utanför åklagarens kontroll. Observera dock att det finns en möjlighet enligt 4 kap. 4 § och 3 kap. 39 § LEU lag att förena överlämnandet av bevismaterial med villkor. Vid överlämnande av material från hemliga tvångsmedel kan det vara motiverat att ställa upp villkor för att säkerställa att materialet förstörs när det rättsliga förfarandet är avslutat i den stat som utfärdat utredningsordern.

⁸⁵ För en fullständigare beskrivning av europeisk utredningsorder hänvisas till Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning 2022:7, *Europeisk utredningsorder*. Se exempelvis avsnitt 9.5 Lathund för HTM-frågor.

5 Avlyssningsförbudet

5.1 Allmänt

HAK, HRA och HDA får inte avse telefonsamtal eller annat meddelande respektive samtal eller annat tal, där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna i 36 kap. 5 § 2–6 st. RB, inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som sagts eller på annat sätt har framkommit. Om det under avlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller sådant tal, ska avlyssningen omedelbart avbrytas och materialet omedelbart förstöras.⁸⁶

Lagstiftaren har ansett att den enskilde, utom när det är fråga om mycket allvarliga brott, och i vissa fall även då, ska kunna anförtro sig till vissa angivna personer utan rädsla för att samtalet eller de uppgifter han eller hon lämnar i samband med det ska komma till tredje mans kännedom eller annars användas emot honom eller henne. Bestämmelserna begränsar alltså möjligheten att inför domstol ställa frågor till ett vittne, och brukar därför beskrivas som frågeförbud.

Det gäller ett absolut förbud mot att avlyssna samtal i vilket en försvarare (offentlig eller privat) deltar vid utövandet av sitt uppdrag eller samtal som avser bikt eller enskild själavård om en **präst eller annan själasörjare** deltar i samtalet.

Beträffande övriga yrkeskategorier av personer som är förbjudna att lyssna på finns undantag som gör att avlyssningsförbudets omfattning beror på vilket brott som avlyssningen avser.

Advokater och deras biträden (dock inte försvarare, se ovan) är förbjudna att avlyssna beträffande något som anförtrotts dem i deras yrkesutövning eller som de i samband därmed erfarit. Förbudet gäller dock inte om det för det brott som avlyssningen gäller inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

Läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, familjerådgivare enligt socialtjänstlagen, auktoriserade patentombud – och deras biträden, vissa medlare, vissa statistiker och rättegångsombud/biträden är förbjudna att avlyssna beträffande något som anförtrotts dem i deras yrkesutövning respektive vid medlingen (medlare) eller som de i samband därmed erfarit.

Förbudet gäller dock inte när avlyssningen avser

- brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

⁸⁶ 27 kap. 22 § RB och 27 § 2 st. HDA-lagen.

- försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,
- försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år när gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168),
- brott mot 3, 4 och 6 kap. BrB eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor och som riktas mot person under 18 år.

Journalister och andra som enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen är bundna av tystnadsplikt i förhållande till källan etc. är förbjudna att avlyssna utom i de fall undantag medges enligt dessa lagrum. I praktiken blir undantagen tillämpliga vid utredning av brott om högförräderi, (grovt) spioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift, uppror, landsförräderi, landssvek eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott.

Undantagen till frågeförbudet beträffande advokater och deras biträden samt den stora grupp som innefattar läkare, tandläkare m.fl. innebär i praktiken att avlyssningsförbudet inte gäller dessa yrkesgrupper i ärenden där avlyssning sker vid tvåårsbrott. Endast då avlyssning sker med stöd av den s.k. straffvärdeventilen kan avlyssningsförbudet bli aktuellt beträffande dessa yrkeskategorier.

Observera att avlyssningsförbudet inte hindrar att t.ex. en brottsmistänkt advokat, läkare eller journalist blir föremål för avlyssning.

5.2 Närmare om begreppen "i samband med yrkesutövning" och "i samband därmed erfarit"

Advokater får under förutsättningar som nämnts ovan enligt 36 kap. 5 § 2 st. RB inte höras som vittnen om något som anförtrotts dem i deras yrkesutövning eller som de i samband därmed erfarit under vissa förutsättningar. Se i avsnittet ovan.

5.2.1 I samband med yrkesutövning

Med att något har anförtrotts den yrkesutövare som det gäller menas att uppgifterna har lämnats *med begäran om eller under en tyst förväntan att de ska vara förtroliga* (jfr motiven i NJA II 1943 s. 468). Lars Welamson uttrycker det så i fråga om läkare att dessa ska ha meddelats någonting under uttryckligt eller underförstått förbehåll om diskretion med avseende på vad som meddelats. Vid frånvaron av särskilda förhållanden som utvisar motsatsen bör man enligt honom kunna anta en upplysning vara meddelad i förtroende

så snart den är sådan att en person i patientens ställning typiskt sett kan förmodas vilja så långt möjligt hemlighålla den.⁸⁷

I vissa fall kan det vara svårt att avgöra om en uppgift anförtrotts någon i hans eller hennes yrkesutövning eller i annan verksamhet. Två rättsfall som behandlas i kommentaren till 27 kap. 2 § är här av betydelse. I NJA 1990 s. 537 uttalade HD att även när en advokat är ställföreträdare för ett bolag handlingar som rör bolaget bör kunna anses anförtrodda honom i hans egenkap av advokat och därmed vara fredade från beslag. Av betydelse i det sammanhanget blir enligt HD om bolaget kan anses vara advokatens klient eller ej. Även handlingarnas karaktär kan enligt HD behöva beaktas. HD påpekade samtidigt att det från advokatens sida bör vara tillräckligt med "ett blygsamt mått av bevisning".

NJA 2010 s. 122 avser ett fall där handlingar tagits i beslag hos en advokat med hänvisning till att denne var misstänkt för brott. HD förklarade att beslagsförbudet är avsett att skydda klientens intressen och fann att den omständigheten att advokaten var misstänkt för brott inte hindrade att beslagsförbudet tillämpades på handlingar hos advokaten. HD anmärkte dock att, för det fall att hela syftet bakom ett samarbete mellan en advokat och hans eller hennes uppdragsgivare skulle vara brottsligt eller enbart bestå i att advokatens aktiva medverkan ska dölja ett brott, det som regel inte kan anses vara fråga om sådan yrkesutövning som avses i 36 kap. 5 §.

5.2.2 I samband därmed erfarit

Det kan också vara svårt att avgöra vad uttrycket *i samband därmed erfarit* syftar på. I doktrinen förekommer också på den punkten skilda uppfattningar, men av kommentaren kan sammanfattningsvis utläsas att uttrycket "erfarit" torde täcka in såväl iakttagelser som dragna slutsatser.⁸⁸ I SvJT 1960 ref s. 57 ansågs en sjukhusläkare inte vara skyldig att lämna ut en journal rörande en person som efter misstänkt rattfylleri införts till sjukhuset i medveten tillstånd (jfr 38 kap. 2 § 2 st. RB). I samma fall ansågs emellertid att de iakttagelser en sjuksköterska kunde ha gjort beträffande patientens nykterhetstillstånd vid dennes införande och omhändertagande på sjukhuset inte stod i sådant samband med hennes tjänst som sjuksköterska att hinder mötte mot hennes hörande härom.

5.2.3 Identifiering av samtal

En praktisk följdfråga blir då vilka krav som kan ställas på allmänna åtgärder för att kunna identifiera dessa samtal.

Beträffande identifikation av försvarare se [avsnitt 5.3](#).

⁸⁷ Se kommentaren till 36 kap. 5 § RB Zeteo.

⁸⁸ Se närmare resonemang som förs i kommentaren till 36 kap. 5 § RB, Zeteo.

När någon av övriga yrkeskategorier (inte försvarare) blir aktuella vid den hemliga tvångsmedelsanvändningen, aktualiseras alltså också frågan om avlyssningsförbudet. Då bör särskild försiktighet iakttas och den som verkställer avlyssningen måste underställa åklagaren samtalen för bedömning.

Vid denna prövning bör man kunna avlyssna samtalet så långt att man kan få en klar bild av samtalets innebörd. Detta torde innefatta att man bör kunna lyssna så långt att man kan jämföra med andra kända omständigheter i ärendet eller i övrigt för att få underlag för göra aktuell bedömning.

En åtgärd för att snabbare kunna identifiera samtal för vilket avlyssningsförbudet kan komma i fråga är att i samband med domstolsförhandlingen inhämta upplysning av domstolen angående huruvida den misstänkte har en advokat eller biträdande jurist förordnad i annat mål.

Något krav på att den myndighet som genomför avlyssningen ska granska materialet i realtid för att kunna avgöra när denna ska avbrytas ställs däremot inte. Den som granskar material från hemlig avlyssning ska avbryta avlyssningen så snart det står klart att samtalet omfattas av avlyssningsförbudet. Materialet ska då omedelbart förstöras.⁸⁹

Vad gäller dokumentation, se [avsnitt 4.6](#).

5.3 Särskilt om försvararsamtal

Motivet till förbudet att avlyssna försvararsamtal är att den som är misstänkt för brott måste kunna förlita sig på att det han eller hon säger till sin försvarare inte kommer till de brottsutredande myndigheternas kännedom utan hans eller hennes samtycke.⁹⁰ Förbudet anses svara mot den misstänktes absoluta rätt att tala i enrum med sin försvarare.

Med försvarare avses både offentliga och privata försvarare.⁹¹

Svårigheten med avlyssningsförbudet är att fastställa att det är frågan om ett försvararsamtal. En förutsättning för att kunna konstatera att det är ett sådant samtal är att polisen kan identifiera dem som samtalar med varandra. HAK, HRA och HDA bedrivs i regel i inledningsskedet av förundersökningen och vid den tidpunkten har den misstänkte sällan fått någon försvarare förordnad för sig. Det är därför viktigt att åklagaren tillsammans med polisen och i samband med att tvångsmedlet beslutas, kontrollerar om det finns någon försvarare förordnad för den misstänkte i något pågående ärende. Det kan också vara lämpligt att undersöka huruvida den misstänkte i tidigare förundersökningar har haft någon försvarare utsedd eller förordnad för sig. I

⁸⁹ Prop. 2013/14:237 s. 184.

⁹⁰ Prop. 1988/89:124 s. 46.

⁹¹ 21 kap. 3 och 4 §§ RB.

vissa fall kan det t.ex. finnas information om att en misstänkt brukar anlita en specifik försvarare.

I ett ärende som SIN har granskat⁹² framkom att åklagaren i tvångsmedelsärendet upprättat en särskild tjänsteanteckning där det framgick att den misstänkte hade talat i telefon med en advokat. Vidare att åklagaren vid kontroll uppmärksammat att advokaten tidigare varit offentlig försvarare för den misstänkte, att domarna vunnit laga kraft och att någon ny offentlig försvarare inte var förordnad för den misstänkte. Åklagaren gjorde bedömningen att advokaten inte var att anse som försvarare för den misstänkte. SIN uttalade att man såg positivt på att åklagaren dokumenterat detta. Nämnden ansåg dock, med beaktande av det bakomliggande motivet till avlyssningsförbudet och svårigheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att avgöra om t.ex. en försvarare vid en viss tidpunkt är privat försvarare, att försiktighet är påkallad i de fall avlyssningsförbudet aktualiseras.

SIN har i ett annat ärende⁹³ granskat hur några polismyndigheter hanterar hemlig teleavlyssning och hemlig rumsavlyssning när det framkommer att det är frågan om ett försvararsamtal. I sitt uttalande påtalar SIN vikten av ha rutiner för att undersöka om den misstänkte har en försvarare, såväl offentlig som privat. Vidare anför nämnden att det är viktigt att även ha rutiner för att i tvångsmedelsärendet dokumentera att en avlyssning avbrutits p.g.a. ett försvararsamtal och upptagningar och uppteckningar från sådan avlyssning förstörts.

Sammanfattningsvis bör vid tillämpningen av aktuell lagbestämmelse en försiktighetsprincip tillämpas, så att förbudet anses omfatta alla samtal mellan den misstänkte och hans försvarare, oavsett om det är en offentlig eller privat försvarare, och oberoende av om försvararens uppdrag knyter an till det pågående tvångsmedelsärendet eller inte.

Det kan därför vara en lämplig rutin att när en avlyssning inleds kontrollera i misstänkeregistret, MR, om den misstänkte är aktuell i andra ärenden. Förekommer den misstänkte i MR kan man då kontrollera i Cåbra om försvarare förordnats eller kontakta den andra förundersökningsledaren för denna kontroll.⁹⁴

Som nämnts ovan i [avsnitt 5.2.3](#) finns inget krav på att den myndighet som genomför avlyssningen ska granska materialet i realtid för att kunna avgöra när denna ska avbrytas. Den som granskar material från hemlig avlyssning ska avbryta avlyssningen så snart det står klart att samtalet omfattas av avlyssningsförbudet. Materialet ska då omedelbart förstöras.⁹⁵

⁹² SIN:s uttalande 2013-06-18, dnr 16-2013.

⁹³ SIN:s uttalande 2012-03-28, dnr 114-2011.

⁹⁴ Se Ekobrottsmyndighetens Aktuella rättsfrågor ARF 2014:1 s. 3 f med hänvisningar.

⁹⁵ Prop. 2013/14:237 s. 184.

6 Upphörande av hemligt tvångsmedel

6.1 Allmänt

Ett hemligt tvångsmedel kan upphöra på två olika sätt. Dels genom att tiden för tillståndet löper ut utan att det förlängs, dels genom att tvångsmedelsbeslutet upphävs innan tiden för tillståndet har löpt ut.

Om det inte längre finns skäl för ett hemligt tvångsmedel ska tvångsmedelsbeslutet omedelbart upphävas. Ett beslut om att upphäva beslutet kan fattas av rätten eller av åklagaren.⁹⁶ Normalt är det åklagaren som fattar beslutet om att upphäva tvångsmedelsbeslutet. Det är också möjligt för rätten att själv besluta att åtgärden ska hävas innan den ursprungliga tillståndstiden har gått ut.

När åklagaren beslutar om att upphäva ett beslut om ett hemligt tvångsmedel ska detta dokumenteras.⁹⁷ I beslutet om att upphäva tvångsmedlet ska det tydligt framgå datum och klockslag för när beslutet tas, av vem och vad som upphävs. Polisen ska informeras om beslutet.

I de fall åklagarens beslut endast innebär att t.ex. ett telefonnummer eller annan adress upphävs är det viktigt att detta tydligt framgår av upphävandebeslutet. Rättens beslut om tvångsmedlet gäller vidare i övriga delar till dess tillståndet löpt ut eller annat beslutas.

I förarbetena till när bestämmelsen om upphävande infördes för hemlig avlyssning och hemlig övervakning anges inte vilka situationer som kan föranleda ett upphävande. I stället anges endast att om det visar sig att någon av förutsättningarna för hemlig avlyssning/hemlig övervakning inte längre föreligger ska åtgärden omedelbart upphöra.⁹⁸ När den tidigare tidsbestämda numera upphävda lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning infördes angavs i förarbetena som exempel till när tvångsmedlet skulle upphävas att det står klart att den misstänkte har åkt utomlands och inte kommer att besöka den plats som avlyssnas under den tid som tillståndet pågår eller att den misstänkta gärningen visar sig vara av mindre allvarlig art.⁹⁹

De vanligaste situationerna som kan föranleda åklagarens ställningstagande av om beslut om att ett hemligt tvångsmedel ska upphävas är då den misstänkte frihetsberövas, lämnar landet (vad gäller HAK, HÖK och HDA kan det då i stället bli aktuellt att genom internationell rättslig hjälp få bistånd från annat

⁹⁶ 27 kap. 23 § RB och 20 § HDA-lagen.

⁹⁷ ÅFS 2005:30.

⁹⁸ Prop. 1988/89:124 s.55.

⁹⁹ Prop. 2005/06:178 s. 107.

land att fortsätta åtgärden) eller under en länge sjukhusvistelse. När det står klart att den misstänkte inte längre använder ett telefonnummer eller annan adress som avlyssnas och/eller övervakas finns inte heller skäl att fortsätta åtgärden.

För kortvariga utlandsvistelser kan man alternativt besluta om att tillfälligt avbryta avlyssningen under den period som utlandsvistelsen varar.¹⁰⁰

Eftersom verkställigheten av hemliga tvångsmedel ombesörjs av polisen är det av största vikt att polisen omedelbart underrättar åklagaren om sådana omständigheter som kan inverka på bedömningen om det kan finnas skäl att häva beslutet.¹⁰¹

6.2 Särskilt vid upphörande av HAK/HÖK/HDA

En situation som har varit föremål för många diskussioner är då den misstänkte frihetsberövas under pågående avlyssning/övervakning. Vad händer med avlyssningen/övervakningen i en sådan situation? Innebär frihetsberövandet i sig att man inte längre kan anse att det föreligger skäl för tvångsmedlet?

Förarbetena ger inget uttryckligt svar på hur denna situation ska hanteras. I doktrinen anges att avlyssningen/övervakningen omedelbart ska upphävas i samband med frihetsberövandet med motiveringen att den misstänkte inte längre kan antas använda telefonnumret eller annan adress som tillståndet omfattar.¹⁰²

Från brottsutredande håll har det framhållits att ett frihetsberövande inte behöver innebära att det inte längre finns skäl till åtgärden. Frihetsberövandet avser kanske en annan förundersökning. Den misstänkte kanske försätts på fri fot efter förhör eller efter att någon mindre utredningsåtgärd har vidtagits. Vid utredningar som rör den grovt organiserade brottsligheten kan information från avlyssning/övervakning som erhålls efter ett frihetsberövande innebära ovärderlig hjälp vad gäller bevisning och identifiering av medgärningsmän.

Under 2011 genomförde SIN en enkätundersökning som tog sikte på bl.a. denna frågeställning. Ett stort antal åklagare fick då lämna sin syn på hur man ska hantera hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som pågår då den misstänkte frihetsberövas. De svarsalternativ som gavs var följande. Avbryter man avlyssningen och övervakningen direkt, i samband med beslut om anhållande, i samband med beslut om häktning, anmäler man ändrade förhållanden till tingsrätten och ansöker om fortsatt avlyssning och övervak-

¹⁰⁰ Se SIN:s uttalande 2018-09-12, dnr 156-2017.

¹⁰¹ Prop. 1988/89:124 s. 68, prop. 1995/96:85 s. 40 och prop. 2005/06:178 s. 107.

¹⁰² Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 3:e upplagan, s. 520.

ning eller avbryter man inte? Av SIN:s rapport¹⁰³ framgår att det bland åklagarna råder olika uppfattningar om hur situationen ska hanteras. Nära en tredjedel av de åklagare som besvarade enkäten anförde att de erhållit information sedan den misstänkte hade frihetsberövats och angav att den informationen hade haft praktisk betydelse då informationen rörde kontakter med medgärningsmän och andra misstänkta som identifierats. SIN anför i sin rapport följande.

Tillgången till enskildas telekommunikation utgör ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. Rätten att fritt och utan obehörigt intrång använda telefonen ingår också bland de medborgerliga fri- och rättigheterna som bara kan inskränkas i lag (2 kap. regeringsformen). Användningen av hemliga tvångsmedel ska således följa den s.k. legalitetsprincipen vilket innebär att en myndighet inte utan stöd i lag eller annan författning får ingripa i en enskilds rättssfär samt att rättighetsinskränkande regler ska tillämpas enligt sin ordalydelse utan utrymme för extensiva eller analoga tolkningar.

SIN konstaterar vidare att det av svaren framgår att det ur ett brottsutredande perspektiv kan finnas behov av att fortsätta avlyssna eller övervaka den misstänktes teledresser efter frihetsberövandet samt att detta behov har vuxit i takt med den tekniska utvecklingen av mobiltelefonin. Enligt SIN:s bedömning är det inte självklart att de integritetsaspekter som gör sig gällande vad gäller den fasta telefonin (där det i större utsträckning finns flera brukare, t.ex. i ett hem) är desamma för mobila telefoner. I sammanhanget anför SIN att det kan finnas anledning att överväga en översyn av den aktuella lagstiftningen.

Precis som SIN anför i sin rapport har den tekniska utvecklingen av mobiltelefonin inneburit att möjligheten till och behovet av att kunna ta del av information efter frihetsberövandet har vuxit. Eftersom rättsläget synes oklart kan inte någon entydig rekommendation ges till hur situationen ska hanteras av åklagare. Ordalydelsen i 27 kap. 23 § RB ger dock vid handen att frågan om upphävande får avgöras från fall till fall. Åklagaren får därför utifrån omständigheterna i det enskilda fallet göra en bedömning om det fortfarande finns skäl till åtgärden när den misstänkte frihetsberövas. Åklagaren bör därför särskilt dokumentera sitt ställningstagande i tvångsmedelsärendet om situationen uppstår.

¹⁰³ SIN:s rapport 2011-06-09, dnr 887-2010.

7 Underrättelseskyldighet

7.1 Övergripande rättslig reglering

Den som utsätts för HAK, HÖK, HKÖ, HRA eller HDA ska som huvudregel underrättas om det. Denna underrättelseskyldighet följer av 27 kap. 31–33 §§ RB och 28 § HDA-lagen. Riksåklagaren har också utfärdat riktlinjer för åklagarnas hantering av underrättelseskyldigheten.¹⁰⁴

I 27 kap. 33 § RB görs slutligen också – med hänsyn till vilket brott som utreds – många och betydande undantag från underrättelseskyldigheten. I tredje stycket finns en uppräknig av ett antal brottstyper där underrättelser inte ska lämnas. Det gäller bl.a. sabotagebrott, brott mot rikets säkerhet och terroristbrott dvs. brott som anknyter till säkerhetspolisens verksamhet.

Vad ska anges om hemliga tvångsmedel i förundersökningsprotokollet?

Helt fristående från underrättelseskyldigheten finns en protokollär skyldighet att i förundersökningsprotokollet ange vilka typer av hemliga tvångsmedel som använts i förundersökningen mot vilka i protokollet förekommande misstänkta personer. Denna skyldighet följer av 20 § FUK och har alltså inget samband med underrättelseskyldigheten enligt 27 kap. 31–33 §§ RB.

SIN har därutöver som sin uppfattning uttalat att den misstänkte, för det fall åtal mot honom eller henne väcks och senast vid detta tillfälle, har en ovillkorlig rätt att få ta del av uppgiften om att ett hemligt tvångsmedel använts under utredningen av den gärning för vilken åtal väckts. Denna rätt gäller, enligt SIN, även om uppgifterna från det hemliga tvångsmedlet inte åberopas av åklagaren och även i de fall den utredning som föranlett det aktuella åtalet inletts på grund av överskottsinformation från hemligt tvångsmedel. (SIN:s uttalande 2016-10-13, dnr 92-2015.)

Av riktlinjerna i RåR 2012:1 framgår sammanfattningsvis att åklagaren ska underrätta enskild som varit utsatt för hemligt tvångsmedel. Underrättelsen ska föregås av en prövning om utredningsmen eller sekretesskäl hindrar en sådan underrättelse. Är så fallet får underrättelsen skjutas upp tills menet eller sekretessen har upphört.

Åklagaren ska fortlöpande bevaka huruvida men eller sekretess fortfarande gäller. Före utgången av varje kalenderkvartal ska åklagaren pröva samtliga de uppskjutna frågor om underrättelse till enskild som han eller hon ansvarar

¹⁰⁴ RåR 2012:1.

för. Varje prövning av om sekretess hindrar en underrättelse ska dokumenteras i HTM-Cåbra.

Varje kammare ska etablera ändamålsenliga rutiner för att säkerställa kontrollen av bevakningsärendena.

7.2 Vem ska underrättas?

I 27 kap. 31 § RB finns bestämmelser om vem som ska underrättas och när det ska ske samt under vilka särskilda förhållanden underrättelse inte behöver lämnas.

Observera att i paragrafen föreskrivs att underrättelse ska lämnas inte bara till den som varit misstänkt utan också till den vars elektroniska adress har avlyssnats eller övervakats oavsett om denne varit misstänkt eller inte. I ett ärende har SIN iakttagit att hemlig övervakning har använts med avseende på telefonnummer som innehas av andra än den misstänkte. Av dokumentationen i ärendet framgick att det endast var den misstänkte som underrättades om tvångsmedelsanvändningen. SIN konstaterade att huvudregeln är att även innehavare underrättas om tvångsmedelsåtgärderna (27 kap. 31 § 2 st. RB). Det har inte framkommit att något undantag från huvudregeln varit tillämpligt.¹⁰⁵

Är det fråga om HKÖ eller HRA ska innehavaren av övervakad eller avlyssnad plats också underrättas. Detsamma gäller vid HDA som omfattar kameraövervakningsuppgifter eller rumsavlyssningsuppgifter. Vad som avses med innehavare är inte definierat i lag eller förarbeten. Utgångspunkten är det civilrättsliga besittningsbegreppet men situationen får bedömas utifrån de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet. Är det exempelvis fråga om hemlig rumsavlyssning riktad mot en bostad bör alla, som bor eller stadigvarande uppehåller sig på adressen, räknas till innehavare och inte bara den eller de som formellt äger eller hyr bostaden.

Det är dock viktigt att notera att underrättelseskyldighet inte föreligger mot alla personer som på något sätt berörs av ett hemligt tvångsmedel. Den underrättelseberättigade personkretsen är begränsad till misstänkta och innehavare av sådana platser och elektroniska adresser som åtgärden riktats mot.¹⁰⁶

Underrättelseskyldigheten gäller oavsett om innehavaren är en fysisk eller juridisk person.

Att märka är vidare att innehavaren av en elektronisk adress kan vara någon annan än den som faktiskt brukar den. Exempelvis kan ett telefonabonnemang stå på en hyresvärd fastän telefonen i själva verket används av en

¹⁰⁵ SIN:s uttalande 2015-02-18, dnr 325-2014. Se även SIN:s uttalanden 2015-03-25, dnr 137-2014 och 2088-2014.

¹⁰⁶ Prop. 2006/07:133 s. 38 ff.

hyresgäst. Om adressen utsätts för hemligt tvångsmedel av här berört slag är det alltså hyresgästen som ska underrättas och inte hyresvärderna.¹⁰⁷ Överfört till moderna förhållanden kan detta exempel jämföras med att en person står på ett mobiltelefonabonnemang medan telefonen uteslutande används av en annan person. Sett utifrån det civilrättsliga besittningsbegreppet står det klart att det i ett sådant fall endast är aktuellt att underrätta den faktiska innehavaren och användaren av telefonen och inte dess abonnent. Om telefonabonnemanget står skrivet på en närstående till brukaren och som bor i samma hushåll som denne kan det vara svårt att kategoriskt kunna utesluta att abonnenten inte brukar telefonen. I ett sådant fall har SIN uttalat att även innehavaren av abonnemanget borde ha underrättats.¹⁰⁸

Vid viss HDA, där tillståndet avser ett immateriellt informationssystem som exempelvis ett konto till en molntjänst, kan det i samband med verkställighet visa sig att fler personer, utöver den misstänkte, har tillgång till och använder sig av kontot. I sådana situationer är det Utvecklingscentrums uppfattning att även dessa personer ska underrättas om beslutet, om inte utredningsmen eller annan sekretess hindrar detta.

I en förundersökning där hemligt tvångsmedel används kan andra, som har samtal eller kontakter med redan avlyssnade personer eller övervakade platser, också bli misstänkta för brott. Är det fråga om personer som i direkt mening blivit avlyssnade eller övervakade ska även dessa underrättas om tvångsmedelsanvändningen under förutsättning att förundersökning inletts för brotten.

Om exempelvis A:s telefon med vederbörligt tillstånd avlyssnas och det vid samtal mellan A och B uppkommer misstankar mot B ska också B senare underrättas om tvångsmedelsanvändningen om förundersökning inleds mot honom med anledning av brottsmisstanken. Om det vid detta eller annat samtal mellan A och B skulle uppstå misstankar mot C ska dock någon underrättelse inte lämnas till C eftersom denne inte varit föremål för avlyssning.¹⁰⁹

Viktiga undantag från huvudregeln att lämna underrättelse gäller bl. a. för det fall sekretess föreligger enligt 27 kap. 33 § eller fråga är om HÖK enligt 27 kap. 20 § 2 st, dvs. HÖK för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Underrättelse behöver i det senare fallet inte lämnas om integritetsinfråget för den enskilde kan antas vara ringa.¹¹⁰ Observera att denna

¹⁰⁷ Prop. 2006/07:133 s. 39.

¹⁰⁸ SIN:s uttalande 2019-03-28, dnr 49-2018.

¹⁰⁹ Prop. 2006/07:133 s. 84.

¹¹⁰ Som exempel kan anges en enstaka inhämtning avseende en viss mobiltelefon som enligt vad som framkommit genom en basstationstömning har befunnit sig på en brottsplats när ett allvarligt brott har begåtts. Om inhämtningen inte leder till några ytterligare åtgärder kan integritetsinfråget i allmänhet anses vara ringa (prop. 2011/12:55 s. 135).

grund aldrig kan användas i förhållande till en person som varit skäligen misstänkt för brottet.

SIN har i ett fall bedömt att integritetsintrånget inte kunde anses vara ringa då trafik- och lokaliseringssuppgifter inhämtats under en period av åtta dagar.¹¹¹ Se vidare under [avsnitt 7.3](#) och [avsnitt 7.5](#).

Observera dock att basstationstömning riktar sig mot en viss basstation (mast) och inte mot någon person. Därför blir det aldrig aktuellt att underätta någon vid basstationstömning.

7.3 När ska underrättelse lämnas?

Underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen och senast en månad efter det att förundersökningen avslutades. Med "utredningen" avses förundersökningen mot den som kan misstänkas.¹¹²

Det bör göras viss åtskillnad mellan menprövningen i 31 § och sekretessprövningen i 33 §. Så fort tvångsmedlet är genomfört inträder i princip åklagarens skyldighet att fortlöpande pröva om utredningsmen hindrar att en underrättelse lämnas. Så snart menet har upphört ska underrättelse verkställas och allra senast en månad efter förundersökningens avslutande. Om det vid denna tidpunkt fortfarande föreligger men (förundersökning kan exempelvis vara nedlagd mot viss underrättelseberättigad person men alltså jämt pågå mot annan misstänkt) får underrättelsen skjutas upp i enlighet med vad som föreskrivs i 33 §.

Har menet upphört är åklagaren dock skyldig att, innan underrättelsen verkställs, pröva om det föreligger några andra i 33 § beskrivna sekretessskäl som hindrar underrättelse. Finns det sådant eller sådana skäl ska underrättelse skjutas upp på den grunden. Åklagaren ska därefter på sätt som beskrivs under avsnitt 7.8 fortlöpande ompröva de skäl som föranlett beslutet att skjuta upp underrättelsen.

Underrättelsebeslut, beslut att skjuta upp underrättelse och beslut att underlätta underrättelse ska dokumenteras i enlighet med vad som sägs i avsnitt 7.8. Menprövningar enligt 31 § i tiden mellan tvångsmedelsanvändningen och den dag underrättelsen verkställs eller första gången skjuts upp, behöver däremot inte dokumenteras.

Som åklagare bör man tänka på att en åtgärd som att avföra en person/lägga ned förundersökning, innebär att frågan om att verkställa underrättelse till den personen alltså kan uppkomma innan förundersökningen är avslutad mot andra misstänkta.

¹¹¹ SIN:s uttalande 2018-06-14, dnr 195-2017. Se även ett senare uttalande med samma innebörd, SIN:s uttalande 2020-12-15, dnr 178-2019.

¹¹² Prop. 2006/07:133 s. 84.

Vidare bör uppmärksammas hur underrättelseskyldigheten ska fullgöras i samband med beslut om HÖK enligt 27 kap. 20 § 2 st. RB. Har tvångsmedlet inte lett fram till att någon skäligen kan misstänkas för brott saknas det ofta anledning för åklagare att behålla förundersökningsledningen. Om förundersökningen återförs till polisen och integritetsintrånget till följd av övervakningen kan bedömas som ringa behöver underrättelse inte ske om polisen senare lägger ned förundersökningen (se avsnitt 7.2). För det fall åklagaren trots allt bedömer att underrättelse ska lämnas är det viktigt att åklagaren får besked om polisens nedläggningsbeslut för att kunna fullgöra sin underrättelseskyldighet. I sådana fall bör en bevakning läggas upp i HTM-Cåbra samtidigt som tydliga direktiv lämnas till polisen att underrätta åklagaren när förundersökningen läggs ned. Bevakning kan sedan ske genom att varje kvartal skicka en förfrågan till polisen huruvida förundersökning fortfarande pågår.

I vissa fall behöver underrättelse inte lämnas. Misstänkt eller annan person som utsatts för hemligt tvångsmedel kan ha fått del av uppgifterna på annat sätt. Har en förundersökning avslutats med slutdelgivning (23 kap. 18 a § RB) innebär detta att den misstänkte har rätt till insyn i förundersökningsmaterialet och erhåller därför upplysningar om eventuella hemliga tvångsmedel på detta sätt. Någon särskild underrättelse därutöver om använda tvångsmedel fordras då inte. Detta förutsätter dock att den misstänkte redan har fått del av samma uppgifter rörande de hemliga tvångsmedel som använts mot honom eller henne som gäller enligt bestämmelsen om underrättelse i 27 kap. 32 § RB.

SIN har dock vid inspektioner noterat att det i vissa fall varken av tvångsmedelsdiariet eller av uppgifterna i tvångsmedelsärendena framgår om den enskilde fått del av uppgifter om ett hemligt tvångsmedel på annat sätt än genom underrättelse med stöd av 31–33 §§. En förhållandevis omständlig kontroll måste i sådana fall ske i Cåbrasystemet. Enligt SIN är det en stor fördel från granskningssynpunkt om sådan information dokumenteras i tvångsmedelsdiariet eller i tvångsmedelsärendet.¹¹³

Om underrättelse sker i samband med slutdelgivning är det lämpligt att använda den mall som normalt används för underrättelser enligt 31–33 §§. Härigenom kan man försäkra sig om att slutdelgivningen verkligen innehåller alla de uppgifter som en underrättelse enligt 32 § ska bestå av. Se nedan under [avsnitt 7.4](#).

Underrättelse krävs inte heller om det är uppenbart att den skulle sakna betydelse. Som exempel kan nämnas avlyssning av en målsägandes telefon där målsäganden bistår polisen i utredningen.¹¹⁴

¹¹³ SIN:s uttalande 2012-02-21, dnr 132-2011.

¹¹⁴ Prop. 2006/07:133 sid. 84.

Även i fall då HKÖ skett exempelvis i en trappuppgång i ett flerfamiljshus, som ägs av ett stort bostadsbolag, kan som regel hävdas att integritetsintrånget är så obetydligt för bolaget att det inte behöver underrättas.¹¹⁵ Enligt Utvecklingscentrums bedömning är det uppenbart utan betydelse att underrätta en misstänkt om verkställighet av ett tvångsmedel som inte lett fram till något resultat, t.ex. då operatören letat men inte funnit några HÖK-uppgifter avseende den efterfrågade tidsperioden eller då tekniska problem gjort verkställigheten av HKÖ eller HRA resultatlös.

Om det vid en avlyssning eller övervakning inte har gått att fastställa vem som innehar den adress som varit föremål för tvångsmedlet, t.ex. om åtgärden avsett HAK riktad mot ett anonymt kontantkortsnummer som den som kan misstänkas förväntats kontakta, är det av naturliga skäl inte möjligt att lämna en underrättelse. Detta anses gälla utan uttryckligt stöd i lag och fordrar således inget beslut.¹¹⁶ Om den som utsatts för hemligt tvångsmedel har avlidit ska underrättelse inte heller ske. Underrättelsens syfte är att informera den avlyssnade eller övervakade personen om att han eller hon utsatts för en integritetskränkning. Det finns inte anledning att anse att behov av sådan information föreligger för nära släkting eller dödsboet.

Om det hemliga tvångsmedlet har riktats mot en person under 15 år som en straffmyndig misstänkt förväntats kontakta ska personen under 15 år underrättas. Det finns i sådana fall inget uttalat krav på att även vårdnadshavarna ska underrättas.

En annan sak är om underrättelse inte går att verkställa därför att den berättigade personen saknar adress och det är okänt var han eller hon befinner sig. I den situationen bör åklagaren besluta att personen ska underrättas. I beslutet ska antecknas att underrättelsen inte kan expedieras eftersom adress saknas men att så ska ske om en sådan blir känd. SIN ska inte underrättas eftersom det inte är fråga om att underlåta underrättelse.

Att särskilt observera är att om HÖK skett enligt den s.k. inhämtningslagen (i polisens, säkerhetspolisens eller tullens underrättelseverksamhet) och åklagaren begärt tillstånd till HÖK för att få använda samma uppgifter i förundersökning gäller reglerna om underrättelseskyldighet i 27 kap. 31–33 §§ RB.¹¹⁷

7.4 Vad ska underrättelsen innehålla?

I 27 kap. 32 § RB föreskrivs vad underrättelsen ska innehålla för uppgifter. Den som utsatts för hemligt tvångsmedel ska i efterhand få veta dels vilket tvångsmedel som använts, dels under vilken tidsperiod detta skett. Vidare

¹¹⁵ Prop. 2006/07:133 s. 40–41.

¹¹⁶ Se prop. 2011/12:55 s. 107.

¹¹⁷ Prop. 2011/12:55 s. 105 ff.

ska underrättelsen innehålla uppgift om vilken brottsmisstanke som legat till grund för tvångsmedlet eller som åtgärden föranlett. Det senare innebär att om den avlyssnade, genom överskottsinformation, kommit att bli misstänkt för ytterligare brott, även dessa brott ska anges i underrättelsen.

Om den som underrättas inte varit misstänkt ska också detta förhållande framgå.

När det gäller uppgifter om under vilka tidsperioder tvångsmedlet använts ska innehavare av en adress eller plats underrättas om hela den tid avlyssningen eller övervakningen pågått. En misstänkt som inte samtidigt är innehavare ska underrättas om den tid han eller hon blivit utsatt för tvångsmedlet. Beträffande den senare kan det, särskilt om materialet är omfattande, vara mycket svårt att i praktiken fastställa under vilken tid personen varit föremål för exempelvis en hemlig avlyssning. I sådana fall får det anses tillräckligt att tidsperioden anges på samma sätt som för innehavaren av en adress eller plats.

Underrättelsen ska slutligen innehålla uppgift om vilken adress eller plats som avlyssningen eller övervakningen avsett.

7.5 I vilka fall behöver underrättelse inte lämnas eller kan underrättelse skjutas upp?

I 27 kap. 33 § 1–2 st. RB anges i vilka situationer en underrättelse inte behöver lämnas eller kan skjutas upp.

En inte ovanlig situation är att sedan en förundersökning lagts ned eller en tidigare misstänkt person avförts från utredningen, spaningsinsatser eller utredning fortsätter riktad mot andra personer. Klart är att en underrättelse till den som inte längre är misstänkt i det här skedet kan vara till men för den fortsatta/nya förundersökningen.

Ett annat exempel är när det vid hemlig tvångsmedelsanvändning förekommer s.k. överskottsinformation vilket medför en ny misstanke om brott samtidigt som den initiala brottsmisstanken som föranlett tvångsmedlet senare läggs ned eller avslutas utan att åtal väcks. Även i denna situation är det klart att en underrättelse om vidtagna tvångsmedel i den ursprungliga förundersökningen kan vara till men för utredningen av de brottsmisstankar som uppkommit genom överskottsinformationen.

Till undvikande av sådana konsekvenser föreskriver 33 § en möjlighet att i vissa fall skjuta upp underrättelseskyldigheten. Det rör sig alltså om fall där underrättelser skulle kunna vara till men för förundersökning eller kriminalunderrättelseverksamheten¹¹⁸ eller röja förhållanden som omfattas av utrikes-

¹¹⁸ 18 kap. 1–3 §§ OSL.

och försvarssekretessen.¹¹⁹ Även sekretess till skydd för enskilda personliga och ekonomiska uppgifter som förekommer i förundersökning, brottsförebyggande verksamhet, register m.m. kan medföra att en underrättelse måste skjutas upp så länge menet består.¹²⁰

Det är naturligtvis omöjligt att säga något konkret och generellt om vilka omständigheter som utgör men eller sekretess och därmed hindrar en underrättelse. Nedan anges de vanligaste skälen vilka kan tjäna som en utgångspunkt vid åklagarens bedömning i ett enskilt fall.¹²¹

- En underrättelse skulle vara till men för utredningen i den pågående förundersökningen i vilken tillstånd till hemligt tvångsmedel lämnats.
- En underrättelse skulle röja åtgärder av betydelse i andra pågående eller förestående förundersökningar.
- Spanings- och underrättelseverksamhet riktad mot exempelvis kriminella nätverk och grupperingar skulle kunna försvåras eller omintetgöras.
- Anmälare, målsägande, informatörer eller infiltratörer riskerar att röjas.
- Det kan finnas skäl att inte röja telefonnummer, elektroniska kommunikationsutrustningar eller andra adresser som kan knytas till viss individ.

Uppräkningen är exemplifierande och inte uttömmande. Det som är viktigt att observera är att de i 27 kap. 33 § RB angivna bestämmelserna är de enda som kan åberopas för att skjuta upp underrättelseskyldigheten och att det därför klart måste framgå av åklagarens beslut vilken skyddsvärd omständighet som enligt denne hindrar en underrättelse.

Vilken slags utredning som krävs för ställningstaganden i frågor av det här slaget framgår av [avsnitt 7.8](#).

Underrättelse ska skjutas upp i sin helhet även om sekretess gäller enbart för vissa av de uppgifter som ska lämnas ut enligt 27 kap. 32 § RB.¹²²

Om en underrättelse pga. av sådan sekretess som anges i 27 kap. 33 § RB inte kan lämnas inom ett år från det att förundersökningen avslutades, får underrättelsen underlåtas.

Observera att SIN ska underrättas om beslut som innebär att underrättelser underlåts.¹²³ (Se närmare under [avsnitt 7.8](#).)

Observera att paragrafen inte torde begränsa informationsskyldigheten (partsinsynen) enligt 23 kap. 18, 18 a och 21 §§ RB.

¹¹⁹ 15 kap. 1–2 §§OSL.

¹²⁰ 35 kap. 1–2 §§OSL.

¹²¹ Se också "Lathund avseende underrättelser om hemliga tvångsmedel vid Ekobrottsmyndigheten" 2010-03-29 s. 2.

¹²² Prop. 2006/07:133 s. 86.

¹²³ 14 b § FUK.

7.6 När hemliga tvångsmedel använts i Sverige på begäran av främmande stat

7.6.1 Underrättelseskylldighet enligt LIRB

Med stöd av bestämmelser i LIRB kan svensk åklagare på begäran av annan stat och efter svenskt domstolsbeslut verkställa HAK, HÖK, HKÖ, HRA och HDA beträffande någon som befinner i Sverige. I fråga om underrättelseskylldigheten i dessa fall gäller 4 kap 25 § 3 st. LIRB.

Underrättelse till berörd person ska lämnas så snart det kan ske efter det att åtgärden har avslutats. Även här finns betydande undantag från underrättelseskylldigheten eftersom bestämmelsen i sin tur hänvisar till reglerna i 27 kap. 33 § 1 st. RB. Underrättelse kan således skjutas upp om där föreskriven sekretess lägger hinder i vägen.

Underrättelse kan också skjutas upp om den skulle innebära att sekretessen enligt 18 kap. 17 § OSL eftersätts (sekretesskydd för internationellt rättsligt samarbete).

I de allra flesta fall torde den begärande staten ha ett intresse av att uppgifter om företagna hemliga tvångsmedel i Sverige inte lämnas ut som kan skada den brottsutredning som pågår i utlandet. Vid redovisningen av ärendet bör den svenska åklagaren informera den ansökande staten om att den svenska myndigheten utgår från att det föreligger hinder att underrätta den person som utsatts för tvångsmedlet tills den ansökande staten meddelar annat. Eftersom det inte är möjligt för svenska myndigheter att göra sekretessprövningar utan att kontakta den utländska myndigheten fordras inte att den svenska åklagaren gör s.k. kvartalsprövningar i likhet med vad som gäller för svenska förundersökningar.¹²⁴

Kan pga. sekretess någon underrättelse inte lämnas inom ett år från det att åtgärden avslutades, får underrättelse även i dessa fall underlåtas i enlighet med vad som föreskrivs i 27 kap. 33 § 2 st. RB. SIN ska underrättas också i dessa fall.¹²⁵

SIN har granskat tillämpningen av underrättelseskylldigheten till enskilda i ärenden om internationell rättslig hjälp. I de flesta fall där underrättelse underlåtit har den svenska åklagaren hänvisat till att sekretess gäller eftersom det kan antas att det varit en förutsättning för den andra statens begäran att uppgiften inte skulle röjas. Åklagaren har inte kontaktat den utländska myndigheten i samband med att beslutet fattats. Nämnden anser dock att sådan kontakt bör tas.¹²⁶

¹²⁴ Se prop. 2006/07:133 s. 92 och RÅR 2012:1 samt Rättslig vägledning 2022:9 Internationell rättslig hjälp i brottmål, avsnitt 2.6.10.

¹²⁵ 5 c § förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

¹²⁶ SIN:s uttalande 2014-11-06, dnr 589-2013. Se även Handbok om internationell rättslig hjälp i brottmål, avsnitt 2.6.8.

I fråga om uppskjutande av eller underlåtenhet att lämna en enskild underrättelse om tvångsmedelsanvändning uttalar nämnden med hänvisning till förarbetena till 4 kap. 25 § 3 st. LIRB bl.a. följande.

I likhet med vad som gäller i inhemska ärenden ska en ettårsfrist tillämpas. Om någon underrättelse på grund av sekretess inte har kunnat lämnas inom denna frist får underrättelsen underlåtas. I fråga om rättslig hjälp ska tiden dock räknas från det att avlyssningen eller övervakningen avslutades, vilket ersätter bestämmelserna i 27 kap. 33 § andra stycket rättegångsbalken. Det är inte möjligt för svenska myndigheter att göra en sekretessprövning utan att kontakta den utländska myndighet som har begärt åtgärden. En sådan sekretessprövning bör göras dels i samband med att åtgärden avslutas, dels i samband med att ettårsfristen löper ut. Därutöver bör svenska myndigheter företa en ny prövning när de får sådan information från den utländska myndigheten som ger anledning till omprövning av sekretessfrågan.¹²⁷

Av 4 kap. 25 § tredje stycket LIRB framgår att frågan om sekretess ska prövas på nytt efter ettårsfristens utgång. Som anges i det nyss återgivna förarbetsuttalandet förutsätts att kontakt tas med den utländska myndigheten vid sekretessprövningen. Det ligger vidare enligt nämndens mening i sakens natur att kontakt tas med den utländska myndigheten eftersom en sekretessprövning alltid ska grundas på de faktiska förhållandena vid tidpunkten för prövningen.

Observera att det är viktigt att anteckna i tvångsmedelsdiariet när ärendet om rättslig hjälp redovisas och avslutas så att man har en startpunkt för bevakningen och därmed också ett tydligt avslut i bevakningsärendet.

Underrättelse ska inte lämnas om vidtagna tvångsmedel för det fall den utländska utredningen – i vilken bistånd med hemligt tvångsmedel begärs – angår brott som motsvarar brott som anges i 27 kap. 33 § 3 st. RB.

7.6.2 Underrättelseskyldighet vid europeisk utredningsorder¹²⁸

När verkställighet av hemligt tvångsmedel skett genom omedelbar överföring ska svensk åklagare inte underrätta enskild.¹²⁹

Vid sådan verkställighet där upptagningar och uppteckningar sker i Sverige är bestämmelsen om underrättelseskyldigheten enligt LEU formulerade på samma sätt som enligt LIRB och finns i 3 kap. 36 § 2 st LEU. Beträffande denna hänvisas därför till vad som anförs ovan om underrättelseskyldighet enligt LIRB (se [avsnitt 7.6.1](#)).

Kan pga. sekretess någon underrättelse inte lämnas inom ett år från det att åtgärden avslutades, får underrättelse även i dessa fall underlåtas i enlighet

¹²⁷ Prop. 2006/07:133 s. 91.

¹²⁸ För en fullständigare beskrivning av europeisk utredningsorder hänvisas till Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning 2022:7, *Europeisk utredningsorder*. Se exempelvis avsnitt 9.5 Lathund för HTM-frågor.

¹²⁹ 3 kap. 35 § LEU.

med vad som föreskrivs i 27 kap. 33 § 2 st. RB. SIN ska underrättas också i dessa fall.¹³⁰

7.7 Vem ansvarar för att underrättelse sker?

Av 14 b § FUK framgår att det är den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare som också ansvarar för att underrättelseskyldigheten iakttas. Om den åklagaren av något skäl inte kan fullgöra underrättelseskyldigheten ska den istället fullgöras av annan åklagare.

Flera situationer kan uppstå där det kanske inte direkt står klart vilken åklagare som har underrättelseansvaret. Ett inte ovanligt exempel är när en förundersökning läggs ned och hemligt tvångsmedelsmaterial helt eller delvis som överskottsinformation överlämnas för att ingå i en ny förundersökning under ledning av annan åklagare.

Av allt att döma ska 14 b § FUK tolkas så att det är den åklagare som är eller varit förundersökningsledare för den förundersökning i vilken det hemliga tvångsmedlet förekommit som har underrättelseansvaret. Innan den åklagaren beslutar om att skicka underrättelser är det därför viktigt att han eller hon samråder med den nya åklagaren för att inte skada den andra utredningen.

Om en förundersökning i vilket hemligt tvångsmedel förekommit av något skäl flyttas för att handläggas av en annan åklagare gäller att den nya åklagaren övertar underrättelseskyldigheten.

I det fall en misstänkt person (som utsatts för hemligt tvångsmedel) avförts från en utredning och förundersökningen därefter återgått till polisen, följer direkt av ordalydelsen i 14 b § FUK att underrättelseskyldigheten inte kan åvila den polisiära undersökningsledaren utan faller på den åklagare som tidigare varit förundersökningsledare.

Det är vidare väsentligt att varje kammare har fastlagda rutiner för vem som ska fatta beslut när den åklagare som enligt förundersökningskungörelsen har sådan skyldighet, på grund av annan tjänst, tjänstledighet, pension eller annat skäl inte längre har ansvar för ärendet. På vissa kammare finns exempelvis en rutin med en särskilt utpekad åklagare som har ansvar att besluta i frågor om hemliga tvångsmedel när dessa inte kan fattas av ordinarie eller författningsskyldig åklagare. En sådan ordning har stora fördelar och kan generellt rekommenderas till säkerställande av att det alltid finns en åklagare som kan fatta beslut.

Kammarledningen har alltid ytterst ansvaret för att underrättelseskyldigheten fullgörs. Detta följer direkt av 14 b § FUK.

¹³⁰ 3 kap. 10 § 2 st. förordningen (2017:1019) om en europeisk utredningsorder.

7.8 Diarieföring, besluts- och bevakningsrutiner på åklagarkamrarna

Åklagarmyndigheten har utfärdat riktlinjer (R&R 2012:1) för hur åklagarkamrarna ska hantera underrättelser om hemliga tvångsmedel. Nedan utvecklas riktlinjerna med avseende på hur prövningen i praktiken bör ske.¹³¹ När det gäller underrättelseskyldighet på Riksenheten för säkerhetsmål råder en annan ordning.

Av föreskrifterna om diarieföring (ÅFS 2005:19) och Ärendehanteringshandboken följer att här berörda åtgärder som att underrätta den enskilde, att skjuta upp underrättelsen och att underlåta att underrätta ska registreras i HTM-Cåbra. Detta gäller för samtliga allmänna kammare och riksenheter förutom för Riksenheten för säkerhetsmål.

Vid prövningen av om underrättelse kan ske eller om den ska skjutas upp pga. men eller annan sekretess, ska åklagaren, om det inte är uppenbart att det inte behövs, hämta in underlag för sitt beslut från den eller de utredande myndigheter som kan antas kunna lämna besked.

Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har i samråd bestämt att sådant underlag ska begäras från den polisenhet som är ansvarig för samordningen av den Regionala underrättelseenheten, inom vars område förundersökningen bedrivits. Överenskommelsen omfattar också förundersökningar i Tullverket.

Underlag ska beträffande uppskjutna underrättelser inhämtas före utgången av varje kalenderkvartal och åklagaren har att fortlöpande bevaka om sekretess hindrar en underrättelse. Detta ska registreras och bevakas i HTM-Cåbra, och åklagarens sekretessprövningar ska dokumenteras där.

Ekobrottsmyndigheten har utfärdat råd och anvisningar till där anställda åklagare och annan berörd personal om hur den formella sekretessprövningen bör tillgå.¹³²

Prövningen huruvida underrättelse ska lämnas eller skjutas upp måste ske senast en månad efter det att förundersökningen avslutats. Åklagaren gör då en bedömning av om skyddsvärda uppgifter finns i utredningen. Överhuvudtaget bör åklagaren då så långt möjligt bespara onödigt arbete hos polisen genom att själv alltid kontrollera om prövningen kan ske på det material som han eller hon redan har tillgång till.

Om utredningsmen eller sekretess föreligger ska underrättelsen skjutas upp. Åklagaren fattar beslut om detta. Beslutet ska sändas till Regionala under-

¹³¹ För polisens del PM 2017:53.

¹³² "Lathund avseende underrättelser om hemliga tvångsmedel vid Ekobrottsmyndigheten (2010-03-29) reviderad i ARF 2014:2 underrättelser om hemliga tvångsmedel vid Ekobrottsmyndigheten.

rättelseenheten. I HTM-Cåbra diarieförs dels beslutet att skjuta upp underrättelsen, dels att beslutet också sänts till Regionala underrättelseenheten.

Om åklagaren kan konstatera att utredningsmen eller annan sekretess inte föreligger i det materialet han/hon har tillgång till – ska ett beslutsunderlag först infordras från Regionala underrättelseenheten genom en s.k. förfrågan. Underlaget ska sändas till åklagaren för en sekretessbedömning. Både förfrågan och svaret ska vara skriftliga och diarieföras i bevakningsärendet.

Observera att tiden för den första prövningen är kort varför en förfrågan bör skickas till Regionala underrättelseenheten i så nära anslutning till förundersökningens avslutande som möjligt.

Har åklagaren fattat beslut att skjuta upp underrättelsen ska en ny prövning ske senast före utgången av varje kalenderkvartal. Omprövningen är alltså till för att bedöma om sekretessen fortfarande består. Samma gäller här; om åklagaren inte själv har tillgång till uppgifter som grundar eventuell sekretess ska nytt underlag inhämtas från Regionala underrättelseenheten genom en förfrågan. Av förfrågan i dessa fall ska framgå att det gäller en omprövning av tidigare sekretessskäl. Tillkommer nya sekretessgrundande uppgifter ska dessa också prövas. När åklagaren får det begärda underlaget ska nytt beslut fattas att fortsättningsvis skjuta upp underrättelsen eller – om sekretessskäl inte längre föreligger – besluta om att skicka underrättelse till berörd person.

För att Regionala underrättelseenheten ska ges rimlig tid att efterforska om sekretessgrundande uppgifter/omständigheter hindrar en underrättelse måste en förfrågan tillsändas enheten i så god tid att enheten hinner prestera ett underlag inom rimlig tid före kalenderkvartalets utgång.

Beroende på när en förundersökning avslutas kan ett beslut att skjuta upp en underrättelse i tiden ligga nära utgången av ett kalenderkvartal dvs. då en omprövning av samma beslut ska ske. Är tiden inte längre än en månad är Utvecklingscentrums bedömning att nytt underlag för omprövningen inte behöver inhämtas. Är tiden en månad eller kortare bör uppskjutningsbeslutet också kunna omfatta omprövningsskyldigheten. För tydlighets skull måste då beslutet att skjuta upp underrättelsen utformas på sådant sätt att det vid en granskning framgår att det också innefattat omprövningsskyldigheten.

Om underrättelse pga. sekretess inte har kunnat lämnas inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelsen underlåtas (27 kap 33 § 2 st. RB). Åklagaren fattar då beslut om att underlåta underrättelse. Kopia på beslutet ska tillsändas SIN och Regionala underrättelseenheten.

Observera att av underrättelsen till SIN också ska framgå vilket tvångsmedel som använts, om det gällt misstänkt eller annan person, vilket brott det rört sig om och slutligen skälen till att underrättelse inte lämnats. Underrättelsen ska sändas i rekommenderat brev.

För att underlätta handläggningen förekommer på många kammare att åklagaren – istället för att begära in ett skriftligt beslutsunderlag från

Regionala underrättelseenheten varje gång – har telefonkontakt med ansvarig polisman och därvid efterhör sig om omständigheterna har ändrats sedan förra beslutet alternativt att polisen på några rader skriver ett underlag som hänvisar till det förra underlaget. Åklagaren gör sedan en tjänsteanteckning i HTM-Cåbra till vilken hänvisas i det nya beslutet. Handläggningsformen lämpar sig särskilt för fall där Regionala underrättelseenheten vid en första underlagsinhämtning kan säga att sekretesskäl med stor säkerhet inte kommer att förändras under det kommande året. Att fordra ett skriftligt beslutsunderlag varje kalenderkvartals utgång under sådana förhållanden innebär onödigt arbete.

En sådan handläggning är också godtagbar men det måste av beslutet framgå att åklagaren gjort en självständig prövning av sekretessfrågan. De skäl som åklagaren lägger till grund för sin bedömning ska kunna utläsas av beslutet. SIN har vid inspektion noterat att det förekommit att åklagare i besluten endast hänvisar till polisens bedömning vilket inte anses tillfyllest eftersom det kan ge intryck av att beslutet inte föregåtts av någon faktisk prövning.¹³³

Däremot bör åklagare alltid, inför det slutliga ställningstagandet till om underrättelse ska underlätas, inhämta ett nytt underlag. SIN har uttalat att för att åklagare korrekt ska kunna bedöma förhållandena måste utgångspunkten i normalfallet vara att nya uppgifter på ett eller annat sätt behöver tillföras ärendet i vart fall i samband med den slutliga prövningen.¹³⁴

I vissa undantagsfall kan sekretessen i den avslutade förundersökningen vara så stark (exempelvis risk för repressalier mot anmälare, målsägande m.fl.) att åklagaren själv från början kan bedöma att någon underrättelse sannolikt inte kommer att kunna lämnas inom ett år från dess avslutande. Åklagaren behöver då inte inhämta beslutsunderlag från polisen om inte speciella skäl påkallar det utan kan fortlöpande själv göra omprövningarna med utgångspunkt från de uppgifter som redan finns. Åklagaren bör i dessa fall genom en tjänsteanteckning i HTM-Cåbra dokumentera skälen för sin bedömning.

¹³³ SIN:s uttalande 2011-11-22, dnr 112-2011.

¹³⁴ SIN:s uttalande 2021-11-17, dnr 152-2019

8 Kvarhållande av försändelse

8.1 Rättsliga förutsättningar och praktiskt tillvägagångssätt

Kvarhållande av försändelse (hädanefter postkontroll) innebär att fysiska försändelser (andra än elektroniska: t.ex. brev, avier och paket) som väntas komma in till ett beforderingsföretag ska hållas kvar där tills frågan om beslag har avgjorts. Beslutet om postkontroll innebär ett förordnande riktat till ett beforderingsföretag att hålla kvar försändelser och en förpliktelse för företaget att utan dröjsmål anmäla hos den som begärt förordnandet att så har skett, för att denne (förundersökningsledare eller åklagare) ska pröva om försändelsen ska tas i beslag. Det är rätten som beslutar om postkontrollen. Frågan om beslag avgörs av förundersökningsledaren/åklagaren och utgör i sig inget hemligt tvångsmedel.¹³⁵ Att postkontrollen är hemlig framgår genom att det i förordnandet ska tas in en underrättelse (riktat till beforderingsföretaget) om att meddelande om åtgärden inte utan tillstånd av förundersökningsledaren eller åklagaren får lämnas till avsändaren, mottagaren eller någon annan. Överträdelse av denna tystnadsplikt är straffsanktionerad i 9 kap. 6 § RB.

Det krävs inte någon skäligen misstänkt person för att postkontroll ska vara tillämpligt. Däremot krävs att förundersökning pågår för ett brott som möjliggör beslag av brev, telegram eller annan försändelse. För sådant beslag krävs brott som har föreskrivet fängelse i ett år eller mer och att försändelsen hade kunnat tas i beslag hos mottagaren.¹³⁶ Kravet på att försändelsen ska kunna tas i beslag hos mottagaren är en påminnelse om beslagsförbudet i 27 kap. 2 § RB. Härav följer exempelvis att beslag inte kan tas av skriftlig handling om den kan antas innehålla uppgifter som berör en befattningshavares tystnadsplikt i enlighet med bestämmelsen om frågeförbudet vid domstol i 36 kap. 5 § och handlingen innehas av den personen eller av den som tystnadsplikten gäller till förmån för.

Med beforderingsföretag avses enligt förarbetena ett post- eller telebeforderingsföretag som på affärsmässiga grunder huvudsakligen förmedlar information (postförsändelser) som andra lämnar för distribution.¹³⁷ Bestämmelsen är även tillämplig på företag som tar emot försändelser för befordran på järnväg, buss, fartyg eller annat transportmedel.¹³⁸ Budföretag och åkerier

¹³⁵ Bestämmelsen finns i 27 kap. 9 § RB.

¹³⁶ Se 27 kap. 3 § RB.

¹³⁷ Prop. 1992/93:200 s. 161 f.

¹³⁸ Prop. 1942:5 s. 209 f. och s. 507.

omfattas också av begreppet befodringsföretag i RB:s mening, även om de inte utövar någon postverksamhet i postlagens mening.¹³⁹

Postnord, som är Sveriges största postbefodringsföretag med tillstånd att bedriva postverksamhet, anlitar för sin verksamhet i stor utsträckning ombud med butiker (t.ex. ICA, Coop, Axfood m.fl.), där kunder kan lämna och hämta försändelser m.m. Dessa ombud bör, enligt Utvecklingscentrums uppfattning, också anses omfattas av begreppet befodringsföretag, eftersom de i övrigt omfattas av samma regler och villkor för postverksamheten som ställs på Postnord, även beträffande tystnadsplikten.¹⁴⁰

Det finns inga uttryckliga formkrav för vilka uppgifter som en ansökan om postkontroll ska innehålla. Den bör dock innehålla följande uppgifter

- vilket brott som utreds,
- vilken eller vilka typer av försändelser som ska kvarhållas,¹⁴¹
- till vem försändelserna är riktade,
- särskilda kännetecken på försändelserna (t.ex. avsändare, ursprungsland, utseende, vikt),
- vilken tid som förordnandet ska gälla,
- vilket befodringsföretag som avses med förordnandet och
- skälen för åtgärden.

Som framgått i avsnitt 1.3 ovan får ett förordnande om postkontroll gälla under högst en månad från den dag då förordnandet delgavs befodringsföretaget. Ansvaret för delgivning åvilar åklagaren.

Det finns ett flertal befodringsföretag som kan bli aktuella när postkontroll ska användas mot någon särskild adressat: På adressen kan finnas flera privata postutdelningsaktörer och ombud som kan bli aktuella för utlämning av postförsändelser.

Genom rättens förordnande om postkontroll förpliktas befodringsföretaget att utan dröjsmål göra anmälan hos den som har begärt förordnandet.¹⁴² Denne ska då omedelbart pröva om beslag ska ske. För att inte väcka oråd hos mottagaren av en försändelse bör man eftersträva att alltid pröva beslagsfrågan inom 24 timmar från beskedet om att försändelsen är kvarhållen.

¹³⁹ Se SIN:s uttalande 2016-02-17, dnr 151-2015 och Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 3:e uppl. s. 467.

¹⁴⁰ Se om denna 2 kap. 14–15 §§ postlagen (2010:1045).

¹⁴¹ I SOU 2018:61 föreslås införandet av en skyldighet att i förordnandet om postkontroll ange vilka försändelser som beslutet omfattar.

¹⁴² 27 kap. 9 § 2 st. RB.

Om beslutet om postkontroll ska delges Postnord kan kontakt i detta syfte tas via epost på adressen postnord.sakerhet@postnord.com eller, om det brådskar, på telefon till 076-137 74 28.

Lämpligen lämnar man till befodringsföretaget kontaktuppgifter till utredare, som befodringsföretaget kan kontakta vid kvarhållande av försändelse. När denne kontaktas av befodringsföretaget beger han eller hon sig till platsen för försändelsen för en yttre granskning av försändelsen och kontaktar sedan åklagaren för en telefonföredragning i beslagsfrågan. Beslutar åklagaren om beslag kan han eller hon uppdra åt utredaren att genast verkställa beslaget och, med stöd av 27 kap. 12 § RB, granska det närmare på plats. Är innehållet inte av intresse kan åklagaren snabbt häva beslaget åter till befodringsföretaget.

Om åklagaren av någon anledning finner att förutsättningar inte längre föreligger för en pågående postkontroll saknas lagliga möjligheter för honom eller henne att själv besluta om dess upphörande.¹⁴³ Åklagaren får i så fall vända sig till rätten med en begäran om att förordnandet upphävs i förtid och därefter meddela det nya beslutet till befodringsföretaget.

Det finns ingen skyldighet att underrätta någon som utsatts för postkontroll. Däremot ska avsändare (om känd) och mottagare underrättas om beslag som postkontroll resulterar i, så snart det kan ske utan men för utredningen.¹⁴⁴

8.2 Åklagarbeslut

I situationer där det kan befaras att det skulle medföra en fördröjning av väsentlig betydelse för utredningen att inhämta rättens förordnande kan i stället åklagaren besluta om förordnande om postkontroll.¹⁴⁵ På samma sätt som gäller för åklagarbeslut om HAK, HÖK och HKÖ enligt 27 kap. 21 a § RB ska åklagaren då utan dröjsmål anmäla beslutet till rätten och i anmälan ange skälen för åtgärden. Rätten ska skyndsamt pröva ärendet. Om rätten finner att det inte finns skäl för åtgärden ska rätten upphäva förordnandet. Om förordnandet har upphört att gälla innan rätten har prövat ärendet ska åklagaren anmäla åtgärden till SIN (i rekommenderat brev). Någon prövning av rätten ska i sådant fall inte göras, utan rätten har då att avskryva ärendet.

¹⁴³ Se SIN:s uttalande 2016-02-17, dnr 151-2015 och Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, 3:e upplagan, s. 474. Beslagsutredningen (SOU 2017:100) har föreslagit att åklagaren ska kunna avsluta postkontroll i vissa fall.

¹⁴⁴ 27 kap. 11 § RB.

¹⁴⁵ Bestämmelsen finns i 27 kap. 9 a § RB.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN